

Kapocs

X. évf. 4. szám 2011. december

A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet folyóirata

Nagyszülők és unokák

Javaslat a lakásfenntartást segítő támogatások átalakítására II.

Adalékok a gyerekkutatások módszertanához

Kacsint a telep

A TÁMOP 5.4.1. kiemelt projekt eredményeiről

Zeneterápia

Széljegyzetek egy tanulmány margójára

Bényei Zoltán

Javaslat a lakásfenntartást segítő támogatások átalakítására II.

– Adósságkezelési szolgáltatás

A lakásfenntartást segítő támogatások átalakításának szükségességére – amelyet sürgetővé tesz a lakhatási költségek drasztikus növekedése és a hátralékok elszabadulása – több szakértői anyag mutatott rá az elmúlt években. A kétrészes tanulmány ezekhez kapcsolódóan a jelenlegi támogatási rendszer történeti kialakulását, főbb jellemzőit ismerteti, majd bemutat egy lehetséges új modellt. A szociális ellátásokkal foglalkozó szakembereknek szánt írás közreadását a támogatási rendszer napirenden levő átalakítása teszi időszerűvé. Ennek folyamatát, valamint a részleteinek kidolgozásához szükséges szakmai konszenzus létrejöttét hivatottak támogatni a tanulmány megállapításai.

Történeti áttekintés

A lakhatással kapcsolatos kiadásokhoz fűződő adósságok felhalmozódása a kilencvenes évek eleje óta súlyos gondot jelent a háztartások jelentős részének, az adósságok mind a rezsiköltségeket, mind pedig a lakáshiteleket (főként az 1989 előtti és az 1989–1993 közötti hiteleket) érintik. A szociális tárca adatgyűjtése szerint a rezsiköltségek tekintetében három hónapon túli adóssággal 500 ezer háztartás (a háztartások 13%-a), 1-2 havi adóssággal 300 ezer háztartás rendelkezett 2003-ban.

A törvényi szintű megoldás előtt a háztartások adósságállományának rendezését több központi program próbálta segíteni:

- 1990–94 között egy kríziskezelő programot működtetett a Népjóléti Minisztérium, amelyben meghívásos pályázati rendszer keretében két ütemben nyújtott támogatást a különösen hátrányos helyzetű önkormányzatok számára a legmagasabb munkanélküliséggel sújtott térségekben, a közüzemi adósságok kezelésére;
- 1998-ban egyéves központi program indult a felhalmozódott adósságállomány kezelésére, melybe közműszolgáltatások és hiteltartozások is bevonásra kerültek (96/1998. [V. 18.] korm. rendelet a szociálisan hátrányos helyzetben lévők adósságterhének enyhítéséről);

- 2001-ben az ún. régi feltételű – a 1989 előtti és a 1989–93 közötti – lakáshitelek tartozásállományának rendezésére indítottak szintén egy egyszeri programot (66/2001. [IV. 20.] korm. rendelet a lakáscélú hitelhátralékok terheinek mérséklésével kapcsolatos feladatokról), amellyel a megcélzott adóskör 32%-ához sikerült a támogatást eljuttatni. Akikhez pedig nem, azoknál a hitelterhek mintegy a kétszeresükre nőttek. (Hegedüs–Somogyi 2007; Kőnig 2006.)

A kilencvenes évek végétől több önkormányzat (elsősorban a nagyobb városok) is működtetett helyi adósságkezelési programot, általában az önkormányzati tulajdonú szolgáltató cégeket is bevonva a finanszírozásba. Mindezek a programok – bár időről időre javítottak a lakosság eladósodási helyzetén – nem oldották meg a problémát, egy-két programban pedig a résztvevő háztartások száma elmaradt a várttól.

A szociális törvény 2001. évi módosításával *törvényi szinten szabályozásra került az adósságkezelési szolgáltatás*, amely 2003. január 1-jétől kezdte meg a működését. Ezzel az egyszeri intézkedéseket felváltotta a probléma rendszerszemléletű kezelése¹ (Herpai 2008). Az önkormányzatok helyi rendeletalkotással és forráselkülönítéssel működtethetik a szolgáltatást, a szolgáltatás nyújtása azonban csak a nagyobb városoknak kötelező.²

2003. január 1-jétől az önkormányzatok adósságcökkentési támogatást nyújtanak a jogosultaknak, akiknek adóssága meghaladja az 50 ezer Ft-ot, legalább hat havi hátralékot halmoztak fel, az önkormányzat rendeletében meghatározott jövedelemhatár alatti egy főre jutó jövedelemmel rendelkeznek, és lakásuk nagysága nem haladja meg a rendeletben foglalt mértéket. Az adható támogatás az összes tartozás legfeljebb 75%-a, 2010-től maximum 300 000 Ft.

Az adósságkezelés időtartama 18 hónap lehet, amely indokolt esetben egy alkalommal hat hónappal meghosszabbítható. A támogatási programban részt vevő személy a rá következő (kezdetben két, majd egy évben, a legutóbbi módosítás értelmében pedig) hat hónapon belül nem veheti újból igénybe a szolgáltatást. A támogatás folyósításának feltétele az adós együttműködése és a vállalt adósságtörlesztés, valamint a havi rezsiszámlák kifizetésének teljesítése. (Az adós a ráeső önrészt részletekben is fizetheti, de a szolgáltatás időtartama alatt folyamatosan teljesítenie kell, és nem eshet három hónapot meghaladó fizetési késedelembe.) A támogatottak az adósságcökkentési támogatás időtartama alatt normatív lakásfenntartási támogatásra jogosultak.

Az adósságkezelésbe 2005-től bevonható a hitelintézzel kötött lakáscélú kölcsönszerződésből, illetve abból átváltott szabad felhasználású kölcsönszerződésből fennálló hátralék is. A támogatási összeg ebben az esetben 2010-től 600 000 Ft, az adósságkezelési szolgáltatás időtartama legalább huszonnégy, de legfeljebb hatvan hónap, amennyiben az adósság összege meghaladja a 200 000 Ft-ot, vagy a hitellel terhelt ingatlan forgalmi értékének 50%-át, és az adós hozzájárul az adósságkezelés időtartamára a támogatás összegét biztosító jelzálogjog, valamint elidegenítési és terhelési tilalom ingatlanára történő bejegyzéséhez.

Az adósságok bevonására fokozatosan került sor, 2005-ben a 100 ezer Ft alatti, majd a 100–200 ezer Ft közötti, később a 200 ezer Ft feletti adósságok bevonására nyílt lehetőség.

2006-tól az adósságkezelési szolgáltatás biztosítása a negyvenezer fő feletti lélekszámú településeken és a fővárosi kerületekben kötelező feladattá vált.

2007-től az elérés bővítésének ösztönzésére a szociális tárca központi programot indított az adósságkezelési szolgáltatás újonnan történő beindításának, illetve a már működő szolgáltatás

új településekre való kiterjesztésének érdekében. A regionális módszertani családsegítő központok javaslatai alapján összesen 20 társulással kötött támogatási szerződést a tárca, összesen mintegy 30 millió Ft összegben (Herpai 2008).

2003 előtt az eseti adósságkezelési konstrukciók nem voltak képesek hatékonyan kezelni a felhalmozódott adósságokat, és nem tudták megakadályozni az adósságok felhalmozódásának újratermelődését. Ennek több oka is volt, például a háztartások nem tudták előteremteni a szükséges önrészt, az önrész részletekben való fizetésére nem mindig volt lehetőség, a program a nagyobb és az igazán nagy adósságok kezelésével nem foglalkozott, az adósságrendezés ideje alatt megnövekedett terheket viselő háztartások nem kaphattak lakásfenntartási támogatást sem, mivel a hátralékosság a legtöbb önkormányzatnál kizáró tényező volt.

A 2003-tól érvénybe lépő rendszer az addigi programok több hiányosságát próbálta orvosolni, pl. az önrész részletekben fizetését, a háztartásoknak lakásfenntartási támogatással való megerősítését, stb. A központi adósságkezelési szolgáltatásban évente kb. 8-10 ezer háztartás vesz részt 2004-től. Ez azt jelenti, hogy – óvatos becsléssel, az átfedések figyelembevételével – 30-35 ezer háztartásra terjedt ki a program 2003 és 2008 között, így azonban a hátralékos háztartásoknak csak igen kis részét érte el (Hegedüs–Somogyi 2007).

Az adósságkezelés beemelése a szociális ellátások közé fontos lépés volt, de a támogatás így is csak korlátozottan képes hozzájárulni a hátralékos háztartások egyensúlyba kerüléséhez. Ennek oka egyfelől a lakásfenntartási költségek háztartási jövedelmeket jóval meghaladó mértékű növekedése, másfelől a támogatás elérhetőségének területi egyenlőtlenségei, a szabályozás bonyolultsága, illetve ebből eredően a hozzáférés feltételeinek akár önkormányzatonként változó tartalma.

A KSH OSAP-adatok alapján a támogatás eloszlásának megyék szerinti összehasonlítását vizsgálva látható, hogy a támogatottak számában 5-10-szeres, de akár százszoros különbségek is lehetnek az egyes megyékben élők között a támogatáshoz való hozzáférést tekintve. A legalacsonyabb az igénybe vevők száma Veszprém, Somogy és Heves megyékben, a legmagasabb pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Budapesten. A támogatás egy főre jutó átlagos összegében is 2-4-szeres különbségek mutatkoznak a területi egységtől függően.

1. táblázat
Az adósságsökkentési támogatás főbb adatai (2003–2009)

Év	A támogatásban részesített személyek száma	Felhasznált összeg, ezer Ft	Egy főre jutó átlagos összeg, Ft	Elutasított személyek száma
2003	2 626	121 905	46 422	550
2004	8 380	636 710	75 980	932
2005	8 648	621 303	71 844	688
2006	8 640	807 050	93 409	935
2007	8 649	757 144	87 541	857
2008	10 440	911 373	87 296	960
2009	13 603	1 159 839	85 264	1812

Év	Egy alkalommal támogatottak		Havonta támogatottak			
	száma	Egy főre jutó átlagos összeg, Ft	száma	Egy főre jutó átlagos összeg, Ft	Támogatási esetek száma	Egy főre jutó havi átlagos összeg, Ft
2003	684	81 231	1 945	34 110	9 209	7 204
2004	2 668	94 098	6 104	104 310	51 767	12 300
2005	1 794	90 017	6 889	66 746	47 658	9 648
2006	2 671	97 361	5 969	91 640	42 277	12 938
2007	2 463	85 877	6 186	88 204	44 382	12 294
2008	2 840	94 610	7 600	84 563	57 945	11 091

Forrás: KSH, Szociális Statisztikai Évkönyvek, illetve OSAP (1206); NCSSZI Mód Péter

Ennél lényegesen szembetűnőbb a különböző népességnagyságú településtípusokon élők hozzáférési arányának eltérése. Míg a támogatottak között a 10 ezer fő alatti népességszámú településeken élők aránya elenyésző (0,16–2,98 %), addig a 40 ezer fő fölötti településeken élőké 40% körüli, a fővárosban élők aránya pedig 28–30% a támogatottak körében.

Mindez a támogatás pillanatnyi helyi viszonyoktól való függésén túl a szabályozás tartathatatlanságát is mutatja, hiszen a lakásfenntartás költségeinek emelkedése, a hátralékok keletkezése biztosan nem egy adott nagyságú településen élőket érint főként, vagy jellemzően.

Az adósságsökkentési támogatás (a támogatottak számát és a támogatásra felhasznált összeget tekintve) leginkább népességnagyságtól függő területi esetlegességei főként a lakásfenntartási támogatás reformot követő kiegyensúlyozódása mellett kirívóak.

A közüzemi díjhátralékok mértékéről meglehetősen megbízhatatlanok az adatok, a közműcégek egy része a kintlévőségekre vonatkozó adatait titkolja, más része változó érdekei szerint szűrve hozza időnként nyilvánosságra. A Hálózat Alapítvány 2009. februári, az elektromos díjhátralékokra vonatkozó felmérése alapján a lakossági fogyasztók nagy részét lefedő három nagy elektromos szolgáltatónál (ELMŰ-ÉMÁSZ, E.ON, EDF DÉMÁSZ) a lakosság tartozása több mint 25 milliárd Ft, közöttük 41 338 fogyasztónál kapcsolták ki a szolgáltatást, és 168 ezer háztartásnak van hat hónapon túli tartozása (Györi 2009).

A lakosságot ellátó egyetemes gázszolgáltatók kintlévősége megközelíti a 30 milliárd forintot, és a fűtési idény elején már több mint 50 ezer nem fizető fogyasztót kapcsoltak ki a szolgáltatásból – mondta el Szilágyi Zsombor, az EMFESZ igazgatója a II. Energy Summit Hungary 2010 konferencián.³

Becslések szerint a lakossági tartozások mértéke a távhőszolgáltatók felé meghaladja a 10 milliárd forintot,⁴ a KSH adataiból pedig becsülhetően az önkormányzati lakások bérlőinek összes tartozása megközelíti az 5 milliárd Ft-ot.

A víz- és csatornadíjak lakossági hátraléka 2,5–5 milliárd forintra becsülhető, a szemétdíj-tartozásról nem találtunk adatot. Nincs adatgyűjtés a társasházak tulajdonosainak közös-költség-tartozásáról, így ennek nagyságrendje is megbecsülhetetlen. Mindent összevetve azonban valószínűleg nem túlzás azt állítani, hogy a lakosság összes lakhatással kapcsolatos díjtartozása (ide nem értve a lakáscélú hiteleket) megközelíti a 100 milliárd forintot.

Ehhez képest az adósságcsökkentési támogatás éves összege (13 603 háztartás részére) 2009-ben először haladta meg az 1 milliárd forintot, ami azt mutatja, hogy nagyon korlátozott körben (a háztartások kb. 3 %-ében) és csak minimális mértékben (az adósságállomány kb. 1–1,5%-kal való csökkentésével) segíti a támogatás a megszabadulást az adósságok valamely részétől.

A támogatás egy háztartásra jutó nagyságát vizsgálva megállapítható, hogy a kezdeti (kb. 50-50%-os arányhoz képest) évről évre növekszik a 100 000 Ft alatti, és csökken a 100 000–200 000 Ft közötti támogatások aránya. Ez utóbbi 35%-ra csökkent 2008-ra, a 200 000 Ft fölötti támogatások mérsékelt növekedése mellett. Ez azt mutatja, hogy a rendszer inkább a fizetőképesebb, kisebb adósságokkal bíró háztartásokat engedi be, a nagyobb hátralékokat felhalmozó háztartások problémájára kevésbé tud megoldásokat kínálni.

A támogatás a nagyobb adósságokat nem tudja kezelni, a szigorú jövedelmi és egyéb jogosultság-feltételek miatt az adósok egy részét (köztük rászorultakat) nem képes beengedni a rendszerbe, az igazán alacsony jövedelmű rétegeknél pedig folyamatosan újabb adósságok halmozódnak fel, így jelenleg korlátozott körben a nem túl hatékony lakásfenntartási támogatás hiányosságait kezeli az adósságcsökkentési támogatás. (Az adósságcsökkentési támogatás havi támogatási formában történő odaítélése esetén a támogatás egy főre jutó havi átlagos összege 2008-ban 11 000 Ft volt, míg a lakásfenntartási támogatásé kb. 4200 Ft.)

Az adósságkezelési szolgáltatás hosszú távú együttműködésre vonatkozó bonyolult szabályai miatt a támogatáshoz való hozzájutás szervezeti és igazgatási költségei a támogatás összegéhez képest (2009-ben 1,16 milliárd Ft) aránytalanul magasak, becslésünk szerint ez a költség valahol 2 és 3 milliárd Ft között lehet, tehát kb. kétszerese a folyósított támogatás összegének.

Az adósságkezelési szolgáltatást a támogatásban részesülőknél a családsegítő szolgálatoknál kell igénybe venniük, kötelező együttműködés keretében. A központi szabályozás keret jellegű, így a szolgáltatás igénybevételének szabályai a helyi viszonyoktól, az adott önkormányzatok rendeleteitől függően változnak.

Az ellátás igénybevétele bonyolult, öszszességében fölöslegesen nagy adminisztrációt követel, és nagy energiákat köt le a szolgálatok szakdolgozóinál, úgy, hogy az együttműködés hatékonysága kérdéses, hiszen a támogatás sok esetben csak átmeneti segítséget nyújt, mivel az eladósodás rendszeresen újratermelődik az alacsony jövedelmű háztartásoknál a tartósan fennálló jövedelemhiányos helyzet, és egy, a lakásfenntartás terheit erőteljesebben csökkentő, preventív lakásfenntartási támogatási rendszer hiánya miatt. E helyzetek egy részében ugyanis nem valamiféle életviteli vagy kapcsolati probléma, betegség, a mentális képességek csökkenése, tájékozatlanság, a pénz beosztására való képtelenség, vagy a „pénzügyi kultúra hiánya” okozza a fizetési képesség megrendülését, hanem maga az alacsony jövedelem.

Az esetek másik részében komplex, mély és intenzív szociális munka szükséges a családok fizetőképességének helyreállításához. E helyzetek közötti különbséget kellene tudni elkülöníteni a gyakorlatban, és megfogalmazni a szabályozásban.

A jelenleg működő lakástámogatási és adósságkezelési rendszer diszfunkcióit is mutatja, hogy a szociális tárca 2003 decemberében és 2009 júniusában végzett felmérése alapján a két időszak között *jelentősen nőtt a hátralékos fogyasztók száma és aránya is*: az áramhátralékosok 66%-kal vannak többen, mint 2003-ban, a gáztartozással rendelkezők száma pedig majdnem hétszeresére emelkedett. Összességében a vizsgált időszak alatt a lakossági eladósodottság jelentős mértékben nőtt, amelyet az éppen 2003-ban bevezetett *adósságkezelési szolgáltatás sem tudott megfékezni*.

2. táblázat
Hátralékos fogyasztókra vonatkozó adatok

2003 december				
Megnevezés	Áram	Gáz	Távhő	Összesen
Fogyasztók száma (ezer fő)	4 725	3 034	645	8 405
Hátralékos fogyasztók száma (ezer fő)	335	68	192	596
Hátralékos fogyasztók aránya (%)	7,1	2,2	29,8	7,1
ebből: a 12 havinál nagyobb tartozással rendelkezők aránya (%)	3,1	21,2	32,8	14,8
Kikapcsolt fogyasztók aránya a hátralékosokhoz viszonyítva (%)	13,0	6,5	-	11,9
Hátralék összege (millió Ft)	4 179	1 860	4 926	10 926
Egy adósra jutó hátralék összege (Ft)	12 448	27 487	25 595	18 404

2009 június				
Megnevezés	Áram	Gáz	Távhő	Összesen
Fogyasztók száma (ezer fő)	4 963	3 264	457*	8 684
Hátralékos fogyasztók száma (ezer fő)	556	466	107	1 129
Hátralékos fogyasztók aránya (%)	11,2	14,3	23,4	13,0
ebből: a 12 havinál nagyobb tartozással rendelkezők aránya (%)	17,3	24,4	18,3	20,3
Kikapcsolt fogyasztók aránya a hátralékosokhoz viszonyítva (%)	5,0	6,5	-	5,1
Hátralék összege (millió Ft)	18 007	15 854	9 459	43 320
Egy adósra jutó hátralék összege (Ft)	32 407	33 996	88 503	38 370

* Az adatközlő 24 szolgáltató által ellátott fogyasztási helyek száma (a távhővel fűtött lakások teljes száma 649 ezer)
Forrás: Szociális és Munkügyi Minisztérium, Dr. Herpai Balázs, 2010. február

A fentiek miatt az adósságkezelés rendszerének átalakítása szükséges. Mivel *az adósságkezelés csak a lakásfenntartási támogatási rendszerrel összefüggésben érhet el tényleges hatást, a két fajta támogatás összehangolására van szükség, egy olyan rendszer kialakítására, melyben az adósságok felhalmozódását hatékony lakásfenntartási támogatás előzi meg.*

Az átalakításához *szakmai konszenzus kialakítása szükséges.* Egy jól működő adósságkezelési mechanizmus kialakításához nem nélkülözhető az eljárás működtetőinek tudása és tapasztalata. *Az ebben a rendszerben nem kezelhető, nagy összegű, hosszú idő alatt felhalmozódott hátralékok rendezésére más konstrukciókat kellene kialakítani.*

Az adósságkezelési rendszer átalakítására vonatkozó javaslatok

Az adósságkezelés rendszerének megújítása a támogatási rendszer megváltoztatása (részleges átalakítás), vagy a támogatási rendszer megváltoztatása

és a támogatási elvek átalakítása (teljes átalakítás) mentén képzelhető el. Ezek lehetséges főbb pontjait körvonalazzuk az alábbiakban.

A támogatás rendszerének részleges átalakítása

Az adósságkezelési szolgáltatás kiterjesztése, kötelezővé tétele szükséges már rövid távon is a 40 000 fő alatti népességszámú településeken, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása érdekében. Ahhoz, hogy ezeken a településeken is hozzá lehessen jutni a támogatáshoz, el kell törölni a speciális képesítéssel rendelkező adósságkezelési tanácsadókra vonatkozó előírásokat, és az intézmények szakdolgozói számára ez irányú, ingyenes képzéseket kell szervezni.

A szolgáltatás igénybevételének szabályait függetleníteni kell a helyi viszonyoktól, a keretszabályozás helyett központi szabályozás kialakítása szükséges. Olyan modellt kell kidolgozni, amelyben az adósságkezelési tanácsadás és a támogatás

biztosítása is megoldható kistérségi, nagyobb településeken városi, a fővárosban kerületi szinten.

A jelenlegi előírások módosításával a központi szabályozásban kell meghatározni az adósságkezelési szolgáltatás részletes szabályait, a jövedelmi és vagyoni jogosultsági feltételeket, az elismert lakásnagyságot, az adósságkezelési szolgáltatásba bevont adósságtípusok körét és összegük felső határát, az adósságcsökkentési támogatás folyósításának módját, az eljárási szabályokat, az adósságkezelési tanácsadást végző intézmény által ellátandó feladatokat, az adósságkezelési tanácsadón való részvétel módját.

Annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű kistérségekben, településeken is igénybe lehessen venni a támogatást, a települések jellemzői alapján sávosan csökkenteni kell, vagy el kell törölni az önkormányzatok saját forráselkülönítésére vonatkozó kötelezettségét.

A nagyobb hátralékok kialakulásának megelőzése érdekében ki kell terjeszteni a támogatás igénybe vehetőségét a 6 hónapnál rövidebb idő alatt felhalmozódott hátralékokra is.

A hitelintézettel kötött lakáscélú kölcsönszerződésből, illetve az abból átváltott szabad felhasználású kölcsönszerződésből fennálló hátralékok kezelésére ez a rendszer nem alkalmas, e hátralékok kezelését más keretek között kell kialakítani.

A támogatási rendszer teljes átalakítása

A lakásfenntartási támogatás megerősítését követően kialakítható az adósságkezelés egy olyan rendszere, amelyben a támogatás egy szűkebb körben, speciális okok (pl. munkanélküliség, betegség, haláleset) miatt kialakult hirtelen jövedelemcsökkenés folytán előálló hátralékok kezelésével foglalkozik (Hegedüs–Somogyi 2007), a hozzáférés területi egyenlőtlenségeinek kiküszöbölése mellett.

Ebben a rendszerben is központi szabályozás kialakítása szükséges az adósságkezelési eljárásra, illetve az adósságcsökkentési támogatás igénybevételére vonatkozóan, a településnagyságtól és a pillanatnyi helyi viszonyoktól független, egyenlő esélyű hozzáférés érdekében, ezért olyan modellt kell kidolgozni, amelyben az adósságkezelési tanácsadás és a támogatás biztosítása is megoldható kistérségi, nagyobb településeken városi, a fővárosban kerületi szinten, önkormányzati saját forrás elkülönítésére vonatkozó kötelezettség előírása nélkül.

A központi szabályozásban kell meghatározni az adósságkezelési szolgáltatás igénybevételére jogosultak körét, a bevonható adósságok fajtáit, a jövedelmi és vagyoni jogosultsági feltételeket, az elismert lakásnagyságot, a támogatás garantált mértékét, másfelől az adósságkezelési eljárás formáit, összetevőit, szereplőit és prioritásait.

A támogatás igénybevételének jövedelemhatárát a háztartások időközben lezajló átalakulása, és a jövedelmi viszonyok változása miatt a létminimum szintjén indokolt meghatározni (kb. az ÖNYM 250%-a), hogy a magasabb, ám szerény jövedelmű rétegeket egy-egy méltányolható élethelyzetben a támogatás megóvja a lakás elvesztésének vagy valamely közműszolgáltatás kikapcsolásának veszélyétől. Azonban az ellátásra jogosultak körét le kell szűkíteni azokra a háztartásokra, amelyeknél:

- a háztartás egy főre jutó havi jövedelme a fenti mértéket nem haladja meg;
- a kérelmezők által lakott lakás nagysága nem haladja meg a normatív lakásfenntartási támogatás igénybevételi feltételeinél /Szt. 38. §. (4)/ szabályozott módosított mértéket;
- az együtt élők közül valamely háztartástag halála, hat hónapot meghaladó keresésképtelensége, illetve hat hónapot meghaladó (tartós) munkanélkülisége miatt a háztartás jövedelme a lakásfenntartási támogatás szabályai szerint a háztartásra megállapított elismert lakásköltség felét meghaladó mértékben csökken, és
 - a törvényben elismert lakhatási költségek valamelyikénél 3 hónapot meghaladó adóssága keletkezik;
 - valamely lakhatási költség-hátraléka miatt a lakás tulajdoni lapjára való jelzálogbejegyzés, illetve a lakásbérleti szerződés felmondásának terhével fizetési felszólítást kap;
 - közüzemi díjtartozás miatt valamely szolgáltatást kikapcsolták;

A szabályozás ilyen módon történő kialakítása garantálja a támogatás lakóhelytől független elérhetőségét, így egyfelől bővíti a jogosultak körét, a lakosság eddig kizárt része számára is biztosítja az igénybevétel lehetőségét, azonban csak a mindenki által méltányolható élethelyzetekben biztosít segítséget, ezzel egyben korlátozza is az igénybe vevők körét, és az igénybevétel gyakoriságát.

A jogosultak számának pontos meghatározását megalapozó, a háztartás jövedelmi helyzetével való összefüggést ábrázoló adatok nincsenek, így az elérhető, egymást részben átfedő adatok alapján egyelőre csak durva becslésekre van mód. A tápénzes esetek száma az utóbbi években 1 100 000 körüli, amelynek kb. 1-1,5%-a a 180 napon túli keresőképtelenség (OEP 2010). Évente 26-28 ezer rokkantsági vagy baleseti rokkantsági nyugdíjat állapítanak meg, temetési segílyt pedig 47-48 ezer család, illetve hozzátartozó vesz igénybe. 56 ezer fő azok száma, akik 7-12 hónapja álláskeresők (Szociális Statisztikai Évkönyv 2009). A szabályozás változtatásától várhatóan emelkedni fog a támogatottak száma, de kisebb mértékben, mint a jelenlegi támogatási rendszer országos kiterjesztése esetén.

Az így biztosított támogatást nem lehetne egymás után többször is folyamatosan igénybe venni, mint a jelenlegi rendszerben, csak az adott élethelyzet és az előállt jövedelemcsökkenés miatt, (pl. az adósságkezelési szolgáltatás kezdő időpontját megelőző két év során) felhalmozódott hátralékok kezelésére. A következő igénybevételre akkor nyílhat mód, ha a háztartás helyzetében ismét előáll valamely, a jogosító feltételeket megalapozó körülmény.

A támogatás szabályainak kialakítása-akor lehetővé kell tenni az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását. A támogatás a leghathatósabban akkor véd meg a lakásvesztéstől, valamely köz-műszolgáltatás kikapcsolásától, a kamatok, járulékos költségek további felhalmozódásától, ha a beavatkozás minél gyorsabban megtörténik. Emiatt indokolt az együttműködés és a folyósítás szabályainak olyan módon történő kialakítása, amely lehetőséget ad a támogatás egy összegben történő utalására a követelés jogosultja részére, az igénybevevő által a kezelt hátralék önrészének megfizetését vállaló nyilatkozat aláírását követően, másfelől lehetőséget biztosít a támogatott számára, hogy az önrészt egy vállalt határidőn belül részletekben fizethesse meg a szolgáltatók felé. Az eljárás ilyen módon történő kialakítása az együttműködés időtartamát és tartalmát is befolyásolná, elősegítené, hogy a beavatkozás a családok életébe csak a szükséges mértékben történjen.

Mindkét esetben, a támogatási rendszer megváltoztatása és átalakítása esetén is célszerű lenne, ha az adósságkezelési szolgáltatás időtartamának felső határa nem kerülne szabályozásra,

hogy a nagyobb hátralékok esetén rugalmasabb, az egyéni szociális helyzethez illeszkedő részletfizetési megoldásokat lehessen kialakítani.

Az energiaszolgáltatók 2011 áprilisától az esedékességet követő 60 napon túli tartozások esetén már kezdeményezik a szolgáltatás kikapcsolását a hátralékos fogyasztóknál. Az adósság rendezése, de az erre vonatkozó megállapodások kialakítása is lehetetlen ennyi idő alatt, ezért az adósságkezelést igénybe vevő háztartások esetében kötelezni kellene a szolgáltatókat 90 nap türelmi idő biztosítására.

Célszerű lenne továbbá az érintett gazdasági társaságokra (közüzemi szolgáltatókra, önkormányzati bérlakásokkal gazdálkodó szervezetekre, társasházak közös képviselőjét biztosító vállalkozásokra) vonatkozó jogszabályok olyan tartalmú kiegészítése, amely egyszerű, átlátható szabályokkal köteleznél a szervezeteket az adósságrendezésben való részvételre.

A különböző ágazati törvényekben kötelezni kellene a gáz- és áramszolgáltatókat előre fizető fogyasztásmérők felszerelésére a védendő fogyasztói körben, amennyiben azt a fogyasztó kéri.

A tulajdonos önkormányzatok az adósság sikeres rendezése után nem automatikusan állítják vissza a bérleti jogviszonyt, így az önkormányzat kintlévősége megtérül ugyan, a támogatás azonban nem éri el a célját, a biztonságos lakhatás megőrzését. Az önkormányzati lakásbérlők védelme érdekében a vonatkozó jogszabályokba be kellene építeni a bérleti jogviszony automatikus visszaállításának kötelezettségét az adósság rendezését követően. A önkormányzati lakások bérlői között is szabályozni szükséges a védendő fogyasztók körét.

A Magyar Energia Hivatalnak vizsgálnia kellene a védendő fogyasztókkal kapcsolatos szolgáltatói feladatok elvégzésének teljesülését.

Adósságkonszolidáció

1990 és 2009 között drasztikusan emelkedtek a lakhatási és megélhetési költségek. Míg a fogyasztási cikkek és szolgáltatások árai átlagosan a tízszeresükre, a háztartásienergia-árak a harmincszorosukra nőttek, addig a (szociális transzfereket is tartalmazó) reáljövedelmek csupán 8%-kal növekedtek ebben az időszakban, a KSH adatai alapján.⁵

A lakosság összes, lakhatással kapcsolatos díjtarozása – mint korábban utaltunk rá – becslésünk szerint megközelíti a 100 milliárd forintot. Az alacsony jövedelmű háztartások körében mindenképpen a lakhatást, az alapvető biztonságot veszélyeztető tényező a nagy összegű hátralékok felhalmozódása, és azok folyamatos görgetése. A tartós létfenntartási, lakhatási gondok a kilátástalan helyzetből fakadó mentális problémákhoz, egészségkárosodáshoz, családi, kapcsolati krízisekhez vezetnek. Mindennek szomorú megnyilvánulásai a különböző devianciák kialakulása, a családok szétesése, végső soron a lakásvesztések és a növekvő számban előforduló kihűléses halálozások is.

A jelenlegi támogatási konstrukciók javolt átalakítása mellett az eddigiekben a lakásfenntartás támogatására biztosított források értékének megőrzése és további e célra történő felhasználása lehetővé tenné, hogy a rendszeres támogatásokon felül a nagymértékű, hosszú idő alatt felhalmozott hátralékok célzottan, egy 3-4 éves központi program keretében rendezésre kerüljenek. A lakásfenntartási támogatás és az adósságsökkentési támogatás fent vázolt rendszerében (a gázártámogatás integrálásával) évi kb. 20-25 milliárd forintnyi forrás szabadítható fel és fordítható erre a célra, annak érdekében,

hogy a támogatott háztartások belátható időn belül kiegyenlíthessék tartozásaikat, lakhatásuk biztonsága helyreálljon, helyzetük konszolidálódjon.

A konszolidációs program csak úgy képzelhető el, ha a feladatok és az anyagi terhek a központi kormányzat, a szolgáltatók, a helyi önkormányzatok és a hátralékos lakosság között oszlanak meg, egy körültekintően szabályozott együttműködési rendszerben.

A programban csak azok a hátralékos háztartások vehetnének részt, amelyeknek lakbér- és közüzemidíj-tartozása 12 hónapon túli, az egy évnél rövidebb idejű hátralékokat a törvény szerinti adósságkezelési szolgáltatás keretein belül lehetne rendezni.

A kormányzat feladata egy átlátható feltételrendszer megteremtése, prioritások kialakítása a finanszírozásban és a szabályozásban. A kormányzatnak a direkt támogatás, a kölcsönnyújtás, a források egy részének előteremtése mellett koordináló, valamint kezdeményező szerepet is fel kell vállalnia, és megállapodást kell kötnie a nagyobb szolgáltató cégekkel az adósság menedzselése, az önkormányzatokkal pedig az átadott pénzeszközök felhasználása ügyében.

A szabályozásnak tartalmaznia kell a kezelendő adósságok körét, a támogatás igénybevételének jogosultsági feltételeit (jövedelmi és vagyoni feltételek, elismerhető lakásnagyság), az eljárási szabályokat. A program forrása a központi költségvetés.

Az önkormányzatok feladata (pl. a családsegítő intézmények bevonásával) a hátralekös háztartások feltérképezése, a támogatásra való jogosultság elbírálása, döntéshozatal a támogatásról, szerződéskötés az önkormányzat, az adós és a szolgáltató szervezet(ek) között, a támogatás lehívása és folyósítása a szolgáltatók felé, az igénybe vevőkkel kapcsolatban pedig a kötelezettségek ütemezése és betartatása, végül a program lezárása.

A szolgáltatók így belátható időn belül hozzájuthatnának kintlévőségeik egy részéhez. Tőlük azt kérné a program, hogy mondjanak le a fennálló tartozás kamatairól, és ezeket a behajthatatlan vagy nehezen behajtható követeléseket (15-20%-kal) csökkentett áron „adják el” a rendezéssel megbízott szervezetnek, hasonlóan a követeléskezelő cégek számára történő értékesítéshez. A folyamatban a szolgáltatóknak kell biztosítaniuk a pontos, részletes és hiteles tartozáskimutatást, a beérkezett összegek jóváírását, a nullás igazolások kiadását, a szolgáltatás visszakapcsolását, illetve az igénybe vevők kérése alapján előre fizetős fogyasztómérők felszerelését.

A szolgáltatók között érdemes különbséget tenni, az árengedményt, illetve az elmaradt kamatbevételt az energiaszolgáltatók, önkormányzati

vagyonkezelők valószínűleg nagyobb gond nélkül el tudják könyvelni veszteségként, a kisebb, szétaprózott társasházkezelők azonban nem tudnak ez ügyben önállóan döntést hozni.

Ebben a konstrukcióban a központi költségvetés a hátralék 70-75%-át támogatásként nyújtja, 25-30% önrészt a jogosult fizet meg utólag. A támogatás és az önrész aránya a háztartás jövedelmétől függően, sávosan változtatható. Az önkormányzat az önrész teljes összegét is lehívhatja a költségvetésből, és azt jelzálogjog alapítása mellett kamatmentes (szociális) kölcsönként folyósíthatja az igénybe vevő nevében a szolgáltató felé. A kamatmentes kölcsönként kapott támogatás-önrész visszafizetését úgy kell ütemezni, hogy az ne veszélyeztesse a háztartás létfenntartását. Az előre nem látható élethelyzet-változások miatt a szerződés módosítását egy alkalommal lehetővé kell tenni. A program által kínált kedvezményt a program tartama alatt csak egyszer lehet igénybe venni.

A program 3-4 éve alatt mód nyílik a lakásfenntartási támogatás további megerősítésére és az adósságcsökkentési támogatás szűkítésére, majd kivezetésére az ellátórendszerből. Ez nem jelenti azt, hogy nem merülnek majd fel időről időre hátralekkel kapcsolatos problémák a lakosság körében, de egy jól célzott, a háztartások lakásfenntartási költségeihez erőteljesebben hozzájáruló rendszeres támogatás lehetővé teszi, hogy az adósságcsökkentési támogatás a mai formájában megszűnjön, és a korrektív beavatkozás szükség esetén központi program alapján történjen meg.

Irodalom

Czike Klára – Vass Péter (1998): *Gyorsjelentés a díjhátralék(osok)ról*. Budapest, Szociális Szakmai Szövetség.

Győri Péter (2003): *Javaslat a lakhatás biztonságát erősítő egyes szabályozási lépések tematikájára, programjára*. Budapest.

Győri Péter (2006): *Jelentés a magyarországi hajléktalanügyi politika alakulásáról*. FEANTSA Országjelentés, 2006.

Győri Péter – Maróthy Márta (2007): *Merre tovább? Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei*. Budapest.

Győri Péter (2009): Hálózat Alapítvány 2009, február. Tájékoztató anyag, kézirat.

Győri Péter (2009): A lakhatás biztonságát megerősítő, szükséges válságkezelő lépések. Kézirat.

Habitat for Humanity Magyarország (2010): Lakhatási szegénység és lakáspolitikai – diagnózis és ajánlások. http://www.habitat.hu/files/0602_lak%C3%A1spolitikai%C3%A1ll%C3%A1sfoglal%C3%A1s_Habitat_final.pdf

Hegedüs J. – Somogyi E. (2007): *A hazai lakástámogatási rendszer leírása és elemzése*. H. n.

Hegedüs J. – Somogyi E. (2007): *Reformjavaslatok egy korszerű szociális lakáspolitikai kialakítására*. Városkutatás Kft., 2007. október.

Hegedüs J. – Somogyi E. – Teller N. (2008): *Reformjavaslatok egy korszerű szociális lakáspolitikai kialakítására*. Városkutatás Kft., 2008. április.

Hegedüs J. – Eszenyi O. – Somogyi E. – Teller N.: *Lakhatási szükségletek Magyarországon*. Városkutatás Kft., 2009. május.

Hegedüs J.: Lakáspolitikai és társadalmi kirekesztődés – az elmúlt 20 év lakáspolitikai tanulságai. Előadás, Budapest, 2009.

Herpai Balázs (2008): Adósságkezelési szolgáltatás – a központi szabályozás tapasztalatai. In: *Az adósságkezelési szolgáltatás 5 éve c. évkönyv*. Szeged, 2008.

Herpai Balázs (2010): A lakossági díjhátralékok alakulása egy felmérés tükrében. *Esély*, 2010. 6. sz.

Keresőképtelenség a táppénz tükrében. OEP, Elemzési, Orvosszakértői és Szakmai Ellenőrzési Főosztály, Budapest, 2010. április.

Kőnig Éva (2006): Adósságkezelés: sikerek és kudarcok. *Esély*, 2006. 1. sz.

KSH, Szociális Statisztikai Évkönyvek.

Mózer Péter (1998): *Javaslatok a lakossági adósságkezelésre irányuló támogatási rendszer szabályozására*. Budapest, kézirat.

Vitál Attila (2007): Lakhatási gondokkal küzdők szociális szolgáltatásainak irányelvei. Kézirat.

Jegyzetek

- 1 A végrehajtási szabályokat a 63/2006. (III. 27.) sz. kormányrendelet tartalmazza
- 2 A szociális törvény értelmében a fővárosi kerületi önkormányzat, valamint az a települési önkormányzat köteles adósságkezelési szolgáltatást nyújtani, amelyiknek területén negyvenezernél több állandó lakos él.
- 3 MTI-hír, 2010. november 25.
- 4 Az Országgyűlés Ifjúsági, Szociális és Családügyi Bizottsága 2009 szeptemberében kérte fel a Szociális és Munkaügyi Minisztériumot, hogy készítsen felmérést a lakossági közüzemi díjhátralékokról. Az adat a 2010. februárban elkészült felmérésből származik.
- 5 http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,109886&_dad=portal&_schema=PORTAL&szo=%E1rindex illetve http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt007.html

Szabó Ákos

Adalékok a gyerekkutatások módszertanához

A módszertani kutatási projekt

A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Kutatási Igazgatóságán felmerült a kérdés, hogy az intézet négyévente ismétlődő nagymintás ifjúságkutatását¹ módszertani szempontból hogyan lehetne kiterjeszteni a 15 év alatti korosztályra is. Az eddigi magyarországi módszertani gyakorlatok összegyűjtése érdekében kilenc szakmai interjút készítettünk olyan hazai szakemberekkel, akiknek jelentős tapasztalatuk halmozódott fel a témában.² Az interjúk során törekedtünk arra, hogy a módszertani gyakorlatok lehető legszélesebb körére nyíljon rálátásunk. Ennek az írásnak minden megállapítása a megkérdezett személyek és intézmények tapasztalatain alapul.

Az interjúk készítésekor érdekes élményünk volt, hogy több interjúalany hangsúlyozta: nem tekinti magát a gyerekkutatások módszertana szakértőjének. Többségük a munkája során olyan helyzetbe került, hogy gyerekek körében kellett kutatást végeznie, és megpróbálta minél jobban megoldani a feladatot. Egyesek a saját területükön úttörő munkát végeztek, nem támaszkodhattak mások összegyűjtött gyakorlataira. Önállóan, csak a szakirodalomra és a saját leleményességükre támaszkodva kellett rájónniük, hogy gyermek adatközlők esetén melyik módszer célravezető. Ez érlelte meg bennünk a gondolatot, hogy az összegyűjtött tapasztalatok közreadásával segítségére lehetünk azoknak, akik a 2010-es évek Magyarországon olyan kutatást terveznek lebonyolítani, melynek adatközlői gyerekek.

Jelen esetben nem annak pontos megértésére és leírására törekszünk, hogy mely módszer hogyan és milyen mechanizmusok mentén működik, véleményünk szerint ez jóval mélyebb módszertani elemzést igényelne. Célunk kizárólag a Magyarországon 2011-ben működő jó gyakorlatok összegyűjtése, annak érdekében, hogy akik a közeljövőben 15 év alatti adatközlők megkérdezésében gondolkodnak, úgy tervezhessék meg a kutatásukat, hogy

tisztában vannak az eddig gyerekkutatást végzők praktikus módszertani tapasztalataival. Mi ebben az írásban kizárólag gyakorlati szempontokat vettünk figyelembe. Azt a módszert tekintjük jól működő módszernek, amely a gyakorlatban több kutatónál egymástól függetlenül jól bevált. Számunkra módszertani szempontból lényegtelen volt, hogy valaki milyen témában kutat, illetve, hogy milyen elméleti szakirodalomból indul ki, csak a módszer kutatási tapasztalatokkal igazolt sikerei és buktatói érdekeltek bennünket. Több alkalommal láttuk azt, hogy egészen más elméleti tapasztalatból kiindulva is azonos gyakorlati technikák lehetnek működőképesek. Tisztában vagyunk azzal, hogy a legtöbb kutatónak a módszertani szempontok mellett pénzügyi szempontokra is figyelnie kell. Ezért különösen a drágább, kvantitatív kutatásoknál a pénzügyi szempontokról is szót ejtünk.

Kutatásunk során kvalitatív és kvantitatív módszerekre is koncentráltunk. Az összefoglaló első szakaszában a kvalitatív gyakorlatokat ismertetjük, ezek után külön fejezetben foglalkozunk a kérdőíves vizsgálatokkal, végül az online gyerekkutatások tapasztalatait foglaljuk össze. A kutatási tapasztalatok összegzése előtt azonban elengedhetetlen a gyerekkutatások jogszabályi hátterének ismertetése.

A gyerekjogok védelmének megvalósulása a gyerekkutatások során³

Az elsődleges, és ugyancsak praktikus kérdés tehát a jogi keretrendszerre irányul: hogyan kell eljárnia, mit kell tennie a kutatónak, hogy kutatása során a gyermekek jogai ne sérüljenek?

Olyan kutatás, aminek gyermekek az adatközlői, nem indulhat el addig, míg a szülő (vagy hivatalos gyám) és a gyermek külön-külön írásban bele nem egyeznek abba, hogy részt vesznek a kutatásban, miután a kutatás céljáról és a kutatás

módjáról részletes tájékoztatásban részesítették őket a kutatás szervezői. Tehát a kutatás megkezdése előtt írásos beleegyezési nyilatkozatra van szükség mind a gyermektől, mind a szülőtől (hivatalos gyámtól). A beleegyező nyilatkozatokat kötelező és egyben célszerű megőrizni. Amennyiben a későbbiekben valamilyen probléma merül fel a kutatással kapcsolatban, akkor a kutató ezekkel a beleegyező nyilatkozatokkal tudja igazolni, hogy a jogszabályok szerint járt el. Fontos tudni, hogy a passzív hozzájárulás, vagyis, ha a gyermek szülője (vagy hivatalos gyámja) írásban nem tiltotta meg a gyermek részvételét a kutatásban, önmagában nem elegendő, kifejezetten írásos beleegyezésre van szükség.

A feldolgozás során a felvett személyes adatokat csak tudományos célra lehet felhasználni. A személyes adatokat – mihelyt a kutatási cél megengedi – anonimizálni kell, de addig is külön kell tárolni azon adatokat, amelyek a természetes személy azonosítására alkalmasak. Személyes adatot csak akkor szabad nyilvánosságra hozni, ha ebbe az érintett írásban beleegyezett.

Kvalitatív kutatások a 14 év alattiak körében

A kutatási dizájn egyes elemei

A kvalitatív kutatásokról általában elmondható, hogy bizonyos szempontból nehezebbek, érzékenyebbek a kvantitatívaknál, mivel „meg kell nyitni” a válaszadót, és ez sok esetben nem könnyű munka. A gyermekek körében zajló kvalitatív kutatásokra ez fokozottan igaz, hiszen a gyermekektől őszinte válasza csak teljesen oldott, bizalmi légkörben számíthatunk. Fontos, hogy sem a szituáció, sem a helyszín, sem a moderátor személye, sem az esetleg jelenlévő más személyek, sem más körülmény ne feszélyezze a gyerekeket, ellenkező esetben nem fogunk egyenes és valós válaszokhoz jutni.

Jóllehet a fent elmondottak a gyerekek körében folytatott kutatásokra általánosan érvényesek, mégis a 14 év alatti korosztályon belül három korcsoportot élesen el kell különítenünk egymástól. A három korcsoportban teljesen eltérő a gyerekek kutatási helyzetekre való reagálása, ami természetesen más-más módszertani megközelítést igényel a kutatótól.

A legfiatalabb az óvodás korosztály (5–6 évesek). Mivel ebben az életkorban a gondolatok,

érzések pontos megfogalmazása gyakran problémát okoz, célszerű a gyerekek természetes aktivitását, a játékot alkalmazni. Játsszunk, rajzoljunk minél többet! Úgy építsük fel a kutatási helyzetet, hogy amennyire csak lehetséges, a gyermekek természetes kreativitására támaszkodjunk. Célravezető módszer a „naiv listening”. A lehető legkevésbé alkalmazzuk a verbális technikákat!

A kisiskolás korosztály (7–12 évesek) tagjai számára a felnőtt referenciapontként jelenik meg. A felnőttnek való általános megfelelési kényszer nagyon nehéz helyzetbe hozza a kutatót. A kérdegetéssel óhatatlanul felidézi az iskolai óra szituációját, így félő, hogy minden kérdésére pozitív választ fog kapni, például: „igen, tetszik”. Olyan helyzetet kell tehát teremteni, amely képes tompítani a mindenáron való megfelelni vágyást. Erre alkalmas módszer a páros interjú, ahol a két interjúalany jó barátságban van egymással. Fókuszcsoporthoz tartozó kutatáson ebben a korcsoportban is lehetőleg kerüljük a verbális technikákat.

A kiskamasz korosztály (13–14 évesek) viszonyítási pontja a felnőtt helyett a kortárs csoport lesz, jellemzője a mindenkivel való szembe fordulás. A kisiskolás korú csoporttal ellentétben a kiskamaszok egyáltalán nem akarnak megfelelni a felnőtteknek. A legfontosabb egy kutatás során, hogy elfogadják a kérdező, moderátor személyét. A moderátor személyes hitelessége nélkül bármiféle technika működésképtelen ebben a korosztályban. A nonverbális technikák használata itt is segíthet, mivel így nem kell szóba állni az esetleg kevésbé hiteles felnőtt moderátorral.

Nagyon fontos, hogy a kutatás elején világosan lássuk, melyik korcsoporttal dolgozunk éppen, és a korcsoportnak megfelelő kutatási technikákat válasszuk. Ez nem olyan egyértelmű döntés, mint amilyennek első látásra tűnik, mivel az egyes életkori sajátosságok mind fiatalabb korban jelentkeznek. Egy 12 éves gyermek ma már sok pontján az országnak a referenciapontjait, viselkedését tekintve kiskamasznak számít. Így egy kutatás sikerét alapvetően befolyásolja, hogy pontosan tudjuk-e, hogy a kutatandó gyermekek a viselkedésüket tekintve mely korcsoportba tartoznak.

A bizalmi légkör megteremtésére természetesen hatással van a környezet. A gyerekeket saját, természetes közegükben – otthon, óvodában, iskolában – kérdezni mindig könnyebb. Különösen igaz ez akkor, ha a szülő, az óvónő vagy a ta-

nítónó a segítségünkre van: bemutatja a kérdezőt, segít a szituáció oldásában. Amennyiben kénytelenek vagyunk mesterséges környezetben kérdezni, igyekezzünk úgy berendezni a teret – játékokkal, színes párnákkal, pokrócokkal stb. –, hogy az hasonlítson a gyermek természetes környezetére. Több magyarországi kutatóintézet e célból már kialakított kreatív szobákat.

Azonban a legjobb kreatív szobában sem alakul ki a bizalmi légkör, ha a moderátor személye nem megfelelő. Nem az a fő szempont, hogy a moderátor jó kutató legyen, vagy jól értse az adott területet, esetleg jó kérdezési technikákkal rendelkezzen. Az is másodlagos, hogy az illető kutató, gyermekpszichológus, vagy valamilyen más területéről érkezik. A legfontosabb, hogy tudjon a gyerekek nyelvén beszélni, és hiteles legyen a számukra. A gyermekek esetében hiteles személyiség nélkül a legjobb vezérfonal is működésképtelen. Ezért ha a kutató nem rendelkezik a megfelelő karakterjegyekkel, érdemes különválasztani a kutatót és a moderátor személyét. A gyerekekkel való kapcsolatteremtés képessége minden korcsoportban elsődleges fontosságú, a bizalom elnyerése azonban minden korcsoportban más szerepet kíván meg a

moderátortól. Az óvodás korúaknál a moderátor elsősorban pótmama, aki együtt játszik a gyerekekkel, és játék közben hagyja kibontakozni természetes kreativitását. Kisiskolás korúakkal dolgozva a moderátor akarva-akaratlan a tanító szerepébe kerül, és ebben a helyzetben kell elérnie, hogy a gyerekek ne akarjanak mindenáron megfelelni neki. Kiskamaszoknál az a célravezető, ha a moderátor „jó fej”. Bizonyos szempontból ez a legnehezebben megnyerhető korosztály. Nem elég ugyanis, ha a moderátor a „jó fej” szerepet magára ölti, valóban annak kell lennie. A kiskamaszok megérik a játssz-mákat, megérik, ha hazudnak nekik. A szakmai tudáson túl belép tehát egy plusz elvárás, az emberi hitelességé. Ha ez csorbát szenved, a moderátor aligha számíthat rá, hogy szóba állnak vele.

Fókuszcsoportok jellemzői

A fókuszcsoportban, ha annak tagjai gyerekek, épp az ellenkezője működik a felnőtteknél bevált technikáknak. A felnőtt csoportoknál általában alapkövetelmény, hogy a csoporttagok ne ismerjék egymást. Gyerekeknél ezzel szemben két szem-

pontból is célravezető, ha a csoporttagok ismerősök: egyrészt könnyebb megteremteni a bizalmi légkört, másrészt működik a természetes csoportdinamika. A felnőtteknél arra számítunk, hogy a hagyományos szociometriai közegükből kiszakítva a kívánt kérdésre fókuszálva kialakul egy sajátos, csak a csoportra jellemző csoportdinamika, amit a kutatás során jól tudunk használni. Az egymást nem ismerő gyerekekből álló csoport viszont a gyerekek számára nem tabula rasa, ahol új szociometriai helyzetek teremthetők, hanem egy olyan közeg, ahová magukkal hozzák a saját szociometriai szerepüket – így pl. a csoportba bekerülhet több „véleményvezér”, akik mindegyike érvényesíteni kívánja a szociometriai helyzetét, aminek folytán a csoport működésképtelenné válik. Persze a korrekt módszertani eljárás az lenne, ha különböző osztályokban végzett szociometriai vizsgálatok alapján választanánk be a csoportba a gyerekeket, ez azonban olyan költségeket és kutatói kapacitást igényel, ami lehetetlenné teszi ilyen csoportok szervezését. Ugyancsak ellentétben a hagyományos 8-12 fős csoportlétszámmal, a gyerekcsoport optimálisan a 4-5 fős. A „mini csoport” otthonos, könnyen átlátható, és esélyt kínál arra, hogy olyan gyerekek véleményét is megismerjük, akik egy szociometriai háló perifériáján helyezkednek el.

A csoport ideje kiemelkedő fontosságú, az iskoláskorú gyerekekbe általában nagyon „beleég” a 45 perces limit. Még ha nem követik is az idő múlását, egy óra után nehezen koncentrálnak, kezd szétesni a csoport. Igyekeznünk kell tehát azon, hogy – amennyiben van rá mód – ne lépjük túl az egyórás időkeretet.

A gyerekek sokkal inkább beleviszik a személyiségüket egy csoportba, mint a felnőttek. Nem működik az, ami a felnőtteknél, hogy van egy irányított csoportvezetői módszer, és nem személyeskedünk a csoportban. Az az elvárás, hogy a moderátor teljesen szenvtelenül üljön bent a csoportban, nem teljesen megvalósítható. A gyerekcsoportban fel kell venni az annak megfelelő szerepeket, mintákat, ahogyan ők működnek, és valamilyen szinten belül kell lenni a csoporton.

Ha a kutatók olyan helyre mennek, ahol a gyerekeknek magas a frusztrációs potenciálja, amit nem tudnak kivel kibeszélni, akkor első körben egyetlen módszer sem igazán működőképes. A csoportot vagy az interjúhelyzetet ugyanis a gyerekek ventilálásra fogják használni. Ilyenkor nincs más

megoldás, mint hogy erre teret és időt hagyunk. Megfelelően elő kell készíteni a terepet: ismerkedni kell a gyerekekkel, beszélgetni velük, és csak ezután lehet rátérni magára a kutatásra. Az előkészítő szakasz persze kutatás- és terepfüggő. Nem ritka azonban, hogy az előkészítő szakaszra akár többhetes munkát kell szánni.

Interjúk jellemzői

Már említettük, hogy gyerekeknél – hacsak a téma nem követel kifejezetten mást – a páros interjú célravezetőbb. Ha lehetőség nyílik rá, akkor 10-11 éves korig érdemes ezt a módszert használni, és ha megoldható, akkor a „legjobb barátokat” kérdezzük együtt. Itt maga a helyzet sok veszélytől megóvja a kutatót. A gyerekek könnyebben elengedik magukat, otthonosabb számukra a szituáció, ami tompítja azt a nagyon erős megfelelési kényszert, amit egy kérdezőtől felnőttel szemben éreznek.

Többek által alkalmazott módszer, hogy az iskolában készítenek személyes mélyinterjút. Ennek előnye, hogy iskolai környezetben a gyermek számára kevésbé idegen egy „kérdő” felnőttel együtt lenni. A módszer mellett szól továbbá, hogy könnyű létrehozni ilyen interjúhelyzetet. Nagy veszélye azonban, hogy könnyen az iskolai órán való felelést idéző érzést kelthet a gyerekekben, így nő a valószínűsége annak, hogy elvárt válaszok érkeznek.

A szenzitív témában történő személyes mélyinterjúra nincs igazán bevált módszer. Nincs olyan általánosan érvényes technika, ami érdemben megkönnyítené a kérdező dolgát. Természetesen segít, ha otthonos környezetet igyekszünk teremteni, valamint nem használunk diktafont. A bizalmi viszony kialakítása itt azonban még inkább a kérdező személyiségén, beleérző képességén múlik. Ez semmilyen technikával nem pótolható.

Kvantitatív módszerek

Mintavételi lehetőségek

Egyik első eldöntendő kérdés, hogy kiket kérdezzünk, milyen szempontok mentén legyen reprezentatív a mintánk. A kutatás szempontjai elsődlegesek, de sok esetben a válasz adja magát: a minta legyen az adott korcsoportra országosan

reprezentatív. Ezt azonban nagyon nehéz és nagyon költséges kivitelezni. A véleménykutatásokban általában a 10 évenként frissülő népszámlálási adatok alapján készített rétegzett véletlen mintával szokás dolgozni. A fiatal korosztályok esetén azonban nagyobbak a tíz év alatt bekövetkező társadalmi-demográfiai változások, mint a teljes lakosságot tekintve. Esetükben tehát nehezebb megbízható külső adatbázisból naprakész információhoz jutni. E mellett személyes lekérdezés esetén több tényező együttállása szükséges a kérdőív sikeres kitöltéséhez. Egyrészt a bejelentett lakcím egyúttal valós lakcím kell, hogy legyen. A címen egyszerre kell otthon találni a szülőt és a gyermeket. Egymástól függetlenül mindegyiküknek bele kell egyeznie a kutatásba. A felsoroltak miatt valószínűleg sokkal több pótcímre lesz szükségünk, mint egy átlagos címlistas kutatásnál, és kutatásunk lényegesen drágább is lesz annál. Egy intézményi lekérdezésnél pedig összehasonlíthatatlanul költségesebb lesz. Azonban ez az egyetlen módja annak, hogy legalább megpróbáljunk a korosztály szempontjából országosan reprezentatív mintán dolgozni.

Intézményi kérdezéskor az országos korosztályra való teljes reprezentativitás igényét eleve feladjuk, helyette pusztán intézményi szintű reprezentativitásra törekszünk. Tehát a mintánk például nem a 13-14 évesekre, hanem a 7. és 8. osztályba járókra lesz reprezentatív. Az intézményi kérdezés mellett szól, hogy a korosztály majdnem egésze megtalálható az oktatási intézményekben, illetve, hogy az oktatási intézményekről kielégítően pontos és kielégítően naprakész adatokhoz lehet jutni. Ha oktatási intézményekben kérdezzünk, akkor csábító lehetőség, hogy tanulócsoportokat kérdezzünk egyes tanulók helyett, hiszen a tanulócsoportok kérdése töredékébe kerül annak, mintha egyesével keresnénk a válaszadókat. A tanulócsoportok kérdésével természetesen tovább rontjuk a teljes minta megbízhatóságát és véletlenszerűségét. Továbbá tanulócsoportok kérdésénél reálisan csak az önkitöltős kérdőív módszere jöhet szóba.

Az intézményi (iskolai) önkitöltős kérdőív jellemzői

Természetesen intézményi kérdezés esetén is ugyanúgy szükség van a gyerekek és a szülők tájékoztatására és írásos beleegyezésükre, mint

háztartásban való személyes lekérdezés esetén. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy ha az egész osztályt kéri kérdőívkitöltésre, akkor kisebb a visszautasítás.

Mivel a kitöltés iskolai órán történik, nem lehet kizárni a saját tanárok jelenlétét. A tanár segíthet a kutatás bemutatásakor és a figyelmeztetésben is, amennyiben erre szükség van, ugyanakkor fokozottan ügyelni kell rá, hogy a gyerekek adatai véletlenül se kerülhessenek az intézményben dolgozók kezébe. Legjobb kifejezetten felhívni a gyerekek figyelmét, hogy a kérdőívre tilos ráírni a nevüket.

A gyerekeknek szóló önkitöltős kérdőív szerkesztésekor természetesen fontos figyelni arra, hogy a kérdőív a gyerekek nyelvén íródjon, de úgy, hogy ne érezzék infantilisnak a kérdéseket. A kérdőívben tegező formát használunk. Kerüljük a bonyolult mondatszerkezeteket, az idegen szavakat, a bonyolult megfogalmazásokat, a válaszadás menete a lehető legegyszerűbb és legvilágosabb legyen. Amennyiben skálákat használunk, akkor ugyanazokat a skálákat használjuk az egész kérdőívben. Nem elég azonban, ha a gyerekek értik a kérdéseket, az is fontos, hogy ugyanazt értsék alatta, amit a kutató. A rossz kérdések kiszűrésében segíthet a próbakérdés, de természetesen a legjobb, ha már a szerkesztés során sikerül gyerekeket bevonni az egyes kérdések tesztelése céljából.

A kérdőív felvételekor fontos hangsúlyozni, hogy nem vizsgahelyzetről van szó, illetve, hogy a személyes adatok nem tudnak nyilvánosságra kerülni. A kérdőív hosszát iskolai kérdezés esetén erősen behatárolja a 45 perces órakeret. Ezzel együtt 45 perc folyamatos kérdőívkitöltéssel nem lehet számolni. 35-40 percnél többel iskolai kérdőív esetében nem érdemes próbálkozni. Ha nagyon hosszú a kérdőív, és a téma megengedi, akkor célszerűbb kettőbe bontani, és két külön órán kitölteni.

Az otthoni személyes kérdezés sajátosságai

Az otthoni kérdezés – minden hátránya ellenére – az egyetlen módja annak, hogy legalább törekedjünk a korosztályra reprezentatív mintavételre. Vannak olyan kutatási helyzetek, amikor kizárólag ezzel a módszerrel élhetünk. Ha követéses panelvizsgálat a célunk, akkor kénytelenek vagyunk ezt

a módszert választani. Időmérleg-vizsgálatoknál szintén elengedhetetlen a háztatásban való személyes megkeresés.

Előnye az otthoni kérdezőbiztosos kérdésnek, hogy hosszabb kérdőívet is elbír. Az ilyen kérdőívek időbeli felső határa az egy órát is megközelítheti.

Nem elhanyagolható, hogy a kérdezőbiztosos kérdés minden előnye ugyanúgy (bizonyos esetekben fokozottabban) jelentkezik gyerekeknél, mint felnőtt kérdésnél.

Online kérdés

A korcsoportba tartozók online kérdése területén Magyarországon a legnagyobb tapasztalata az NRC Marketingkutató Kft-nek van. Ők végezték 2007-ben a VMR.Kids kutatást, amely az első online gyerekkutatás volt Magyarországon, a felvételt minden évben megismétlik.

A reprezentativitás biztosításának egy online kutatásnál alapfeltétele, hogy legyen más forrásból releváns információ az alapsokaságról. A felnőtt lakosságra vannak ilyen jellegű offline adatok, azt azonban nem lehet semmilyen kutatásból látni, hogy valójában a gyerekek hány százaléka internetezik, illetve, hogy mi az internetező gyerekek kor, nem, településtípus szerinti megoszlása. Mivel nincs adat arra vonatkozólag, hogy mekkora az internetpenetráció a gyerekeknél, nem marad más megoldás, mint a becslés.

Tovább torzítja a minta reprezentativitását, hogy a kérdőívet szülővel együtt kell kitölteni, ezért csak olyan gyerekek kerülhetnek a mintába, akiknek a szülei interneteznek, illetve otthon rendelkeznek internetkapcsolattal. Így például azok a gyerekek, akik csak az iskolában interneteznek, nem tudnak bekerülni a kutatásba.

Az online gyerekkutatások reprezentativitásának fenti két hiányossága a módszerből fakad. Ezeket a hiányosságokat egyelőre nem lehet kiküszöbölni, ugyanakkor az internet-penetráció növekedésével párhuzamosan folyamatosan növekszik az online kutatások eredményeinek pontossága.

Az NRC két külön csatornán próbált toborozni. A banneres toborzás során gyerekek szóló honlapokon jelenítettek meg az érdeklődésüket felkeltő bannereket, ezekre kattintva juthattak el a kérdőívhez. Ezen a ponton felhívták

a figyelmüket, hogy szülővel együtt kell kitölteni a kérdőívet, tehát meg kellett adniuk a szülő(k) elérhetőségét. Ezt az elérhetőséget a cég minden esetben ellenőrizte, amennyiben az ellenőrzés negatív eredményt hozott, akkor a válaszokat kiszűrték. A banneres toborzás tapasztalata azt mutatta, hogy a módszer még a felnőtt célcsoportokban tapasztaltnál is kevésbé hatékony. Bár az átkattintási arány a gyerekeknél nagyobb, mint a felnőtteknél, azonban a kattintók nagyon kis hányadából válik valódi válaszadó. Ez két okra vezethető vissza. Egyrészt a gyerekek kevésbé tudatos kattintók, másrészt a szülők jelenlétének követelménye sokakat akadályoz a kérdőív kitöltésében. A gyerekek banneres toborzása tehát nem igazán működik, amennyiben rendelkezésre áll más lehetőség, akkor célszerűbb azt választani.

Az NRC a későbbi online gyerekkutatásaiban csak online panel segítségével toborzott gyerekeket, de nem a gyerekek közvetlen elérésével. Az NRC-nek van egy jelenleg 140 000 fős online panelje, amelyben ugyan nincsenek 14 év alattiak, vannak viszont szülők. A szülő kerül először kapcsolatba a kutatással, csak az ő beleegyezésével és aktív közreműködésével válik a gyermeke válaszadóvá. A gyerekek és a szülők válaszadási hajlandóságát ajándékokkal motiválják.

Egy online felnőttkérdőív időbeli felső határa manapság 15-20 perc, de folyamatosan csökken az az idő, amit egy ilyen kérdőív elbír – a mobilon történő kitöltés elterjedésével valószínűleg néhány percre csökken. Gyerekeknél jelenleg az online kérdőívkitöltés nem vehet igénybe 10-15 percnél többet.

Zárószó

Írásunkban csak annyit állítunk, hogy a fenti gyakorlatok működtek Magyarországon, azt nem, hogy ezeken kívül nincs más működő jó gyakorlat. Bizonyára sok olyan intézetnek és kutatónak is van értékes, praktikus tanácsa, akiket nekünk jelen írás készítése során nem sikerült elérnünk. Elnézést kérünk tőlük, és reméljük, tapasztalataikat közzé teszik – akár ezen a fórumon. Bízunk azonban abban, hogy a jövő kutatóinak sikerült gondolatébresztő gyakorlati tanácsokkal szolgáljunk, és sok sikert kívánunk számukra.

Jegyzetek

- 1 Ifjúság2000, Ifjúság2004, Ifjúság2008.
- 2 A következő szakemberekkel készítettünk interjúkat: Darvas Ágnes, ELTE TáTK; Gyurkó Szilvia, Országos Kriminológiai Intézet; Kurucz Imre, NRC, Net Research Center Kft.; László Miklós, ELTE TáTK; Marián Béla, Marketing Centrum; Marozsán Csilla, Magyar Máltai Szeretszolgálat; Melles Katalin, Szonda Ipsos; Németh Ágnes, Országos Gyermekegészségügyi Intézet; Nógrádi Zoltán, Szonda Ipsos (Research Garden).
- 3 A személyes adatok védelméhez való jog az emberi méltósághoz való jogból vezethető le. Az emberi méltósághoz való jogból következik a magánszférához való jog, és ebből a személyes adatok védelméhez fűződő jog. A gyerekek védelméről szóló törvény külön kiemeli a gyerekek jogát az emberi méltóságra, hangsúlyozva, hogy tájékoztatni kell a gyerekeket a jogaikról. Ebből is levezethető a szigorú tájékoztatási kötelezettség.
Kutatások során három alapjog között kell megtalálni a harmóniát. Ezek az alapjogok (amelyek a régi és az új alkotmányban egyaránt szerepelnek) a kutatás szabadsága, a gyermekek védelme és a személyes adatok védelme. A három alapjogot konkrét jogszabállyá lefordító törvények közül a kutató számára a legfontosabb támpontokat a következő törvények nyújtják: 1992. évi LXIII törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról, valamint az 1995. évi CXIX törvény a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név és lakcímadatok kezeléséről. Az 1992-es törvény helyett 2012. január 1-jén új törvény lép hatályba, de a kutatásra vonatkozó paragrafusok döntő részben átfedésben vannak az 1992-es törvénnyel.
A törvény megkülönböztet személyes és különleges adatokat. Az élő természetes személlyel kapcsolatos minden adat és információ a személyes adat kategóriájába tartozik, tehát az adatokat úgy kell gyűjteni és kezelni, hogy a gyűjtött adatokból ne lehessen eljutni a konkrét természetes személyig. A különleges adatok azok a szenzitív személyes adatok, amiket a törvény fokozottan véd. Ilyenek például a nemzeti etnikai vallási közösséghez való tartozás, politikai vélemény, pártállás, szexuális orientáció, egészségügyi állapot. Fontos megjegyezni, hogy a személyes adatok olyan együttállása is minősülhet különleges adatnak, amikor egyszerű személyes adatokból szenzitív adatok olvashatók ki.

Kiss Dávid

Kacsint a telep

A Kapocs előző (X. évf. 3.) számában olvasható *A nyomor mosolya* című, naplóbejegyzésekből összeállított írás folytatásaként ezúttal e-mailjeimből válogattam. A naplóbejegyzések a monori modellprogram első évének történeteit rögzítik, a 2010–2011-es év levelezése az azóta bekövetkezett változásokat hivatott bemutatni. A leveleket az OSI által finanszírozott „Terepszemléletű támogatás kirekesztett közösségekben” című pályázat listájára küldtem, vitaindítónak, élménybeszámolóknak, ventilációként, hogy további hét település szociális munkás csapatával beszéljük át a történeteket. Az e-mailek érintik a telep mindennapjait, olyan területre világítanak, ahová az átlagemberek ritkán jutnak, de még a szakemberek sem ismerik igazán. A levelek szinte minden alkalommal az aznapi eseményeket rögzítik, így gyakran indulat, felfokozott érzelmek, értetlenség jellemzi őket, de éppen ez, a még frissiben leírt élményszerűség adja a varázsát. A monori telepen 10 fős csapat dolgozik, üzemeltetünk szociális irodát, tanodát, játszóházat. Számítógépterünkben közel 20 gyerek tudja elsajátítani a XXI. század elvárásainak megfelelő tudást. A közösségi fürdő és mosoda 2004 óta van nyitva, sikere töretlen. A rendőrséggel bűnmegelőzési programba kezdtünk, a telepen közös jelenlét irodát nyitottunk. (Jelenlét iroda: a máltai telepeken létrejövő szociális irodák neve, nevét onnan kapta, hogy hasonló kvalitásokkal bír, mint a környezetében lévő ingatlanok.) Intézményünk egy szenvedélybeteg közösségi ház 40 ellátottjának nyújt biztonságot. Részt veszünk a Biztos Kezdet programban, Gyerekházunk maximális kihasználtsággal üzemel. Szociális munkás hallgatók jönnek hozzánk csoportosan, hogy tereptapasztalatot szerezzenek a tanulmányaikhoz.

Sent: Saturday, October 02, 2010 7:49 AM**Subject:** G. atya

Sziasztok!

Ahogy a hírlevélben is jeleztük, tegnap nálunk járt Indiából a híres szalézi szerzetes, G. atya. Fél ötkor szállt le a gépe Ferihegyen, negyed 6 után ért oda hozzánk. Picit izgultam, mert a szürkületi Tabán nem annyira vidám már, főleg egy egész napos maratoni ingatlanozós nap után. Előtte fél órával megérkezett egy újságíró is, aki monori volt. Vele beszélgettünk, amikor megjött G. atya a tolmácsával. Egy végtelenül kedves, őszinte arcú embert képzeljete el, aki egyfolytában mosolyog. Szegény nagyon fázott, mint elmondta, náluk 20 fok alatt már kabátot vesznek, tegnap este pedig a hideg Tabánban alig volt 6-7 fok.

Először a hangárról meséltem neki, aztán mentünk egy kört a telepen. G. atya 4000 fős szegénytelepekhez szokott, de azért érdeklődve fürkészte az embereket. A kéményekből szálló koromfekete bűdös füstöt is megcsodálta, majd amikor elmondtam neki, hogy azért ilyen a füst, mert nem fa ég, csodálkozva nézett. Elmeséltem neki, hogy nyáron az adományruhát fel is szokták próbálni, hogy áll, télen csak tapintják, anyag alapján választanak.

A végén a hangárban beszélgettünk, Zs. is bejött, egész jó témákat vetett fel ő is. Így például megkérdezte, hogy Indiában hogyan vélekednek a cigányságról, igaz-e hogy onnét származnak. Összességében az atyának végtelenül tetszett minden, elmondta hogy tiszteli a munkánkat, biztatott és ötletei is voltak. Így például javasolta, hogy válasszunk ki egy gyereket, és kezdjük el kamerával kísérni az életét. A fontos eseményeket rögzítsük, aztán 5 év múlva vágjuk össze. Ebből nagyon jó dokumentumjellegű anyagot lehet készíteni.

Dávid

Sent: Monday, August 23, 2010 9:36 PM

Subject: fontos dolgok

Sziasztok!

Ma rengeteg minden történt velünk Monoron. Tudom, hogy mostanában nagy szavakat szoktam használni, de ezt általában azért teszem, mert azt éppen aktuálisan a legfontosabbnak tartom. Véleményem szerint a mai is az. Mind a két dolog, de leginkább az egyik.

Egy ideje Jánossal készítjük elő az ingatlanvásárlás/-építés lehetőségét, ezt nem lehet csak úgy meggondolatlanul megtenni. Itt emberek életével dolgozunk, egy-egy döntés befolyásolhatja a jövőt is. A hangár bejáratával szemben lakó családdal már régóta tervezzük a költözést. OSI-tól függetlenül is elkerülhetetlen lett volna a változás, hiszen kinőtték a krízislakást. K.-ék életkezdesi támogatást vártak (600 000 Ft), mivel állami gondozásban nőttek fel, ezért egy ideje különböző ingatlanajánlatokkal bombáztak. K. nem volt rest, utánajárt a dolgoknak. Budapestet nézték ki maguknak, bízva a munkalehetőségekben, illetve a nagyváros adta lehetőségekben. Én nem fűztem ehhez sok reményt, hiszen a fővárosban elfogadható ingatlant találni (nekünk) elfogadható áron nem könnyű. A családfő azonban utánajárt. Pár hete már, hogy megtalálta a lőrinci házat, kerttel, aminek ára 3 millió forint. Nem nagyon hittem, ezért elmentünk megnézni. A ház kis csinosítás után abszolút lakható, nincs olyan rossz helyen se, K.-ék tudnak majd új életet kezdeni. Hosszúra nyújtottam, de a lényeg most jön. Ma megkapta az életkezdesi támogatást. Ez alapvetően rossz hír szokott lenni, mert a hirtelen sok pénz hamar elköltődik. A telepen volt már olyan, hogy egy srác egy nap alatt vert el másfél millió forintot farmerra, autóra, piára, ételre, magnóra, tévére.

Viszont ma, így öt év után, megértük azt, hogy K. odajött hozzám, és ezt mondta: „Dávid, a 6 kilóból elvettem kétszázat, 150-et odaadtam anyámnak, 50-ből bevásároltunk, a maradék négyezeret odaadom neked, hogy vigyázz rá. Csak benned bízom meg, kérlek hogy ne add oda még nekem se, ha kérem. Amikor meglesz az új házam, ezt is szeretném beforgatni a csinosításba, bútorok vásárlásába.” Eléggé megható volt. Látszott, hogy komolyan gondolta. A kétgyerekes apa szeme úgy csillogott, még sosem láttam ilyenek. Állati volt. Beszélgettünk, írtunk egy átvételit, majd elment.

Zsuzsival délután beszélgettünk egy keveset. Segítőt keres magának a tanulószobába. Véleménye szerint erre most az egyik legalkalmasabb jelölt Pityuka, a 14 éves tanítványa. Zsuzsi szerint Pityu egy ideje úgy viselkedik, mint aki tudatosan készül a segítő szakmára. Mivel jó tanuló, mégis a telep vagányainak része, mesemondó versenyt nyert, rendezvényeken szerepel, jó focista, hallgatnak rá a kicsik, tud értelmesen segíteni. Felvették szakközépiskolába, én úgy látom,

érettségizni is fog, sőt. Mikor pár éve a gyermekprogramok felé fordultunk, ez volt a cél. Hogy a tanítottból tanító váljon. Hogy a gondozottból gondozó. Hogy a helyi fiatalok szép lassan átvegyék a telep irányítását. És lám, Zsolti után megjelent a következő fiatal, akiből pár év múlva példakép lehet. Egy napra ennyi talán elég is. Remélem, nem untattalak titeket lelki sztorijaimmal...de szerintem ezek a kis dolgok húzzák majd ki a cigányságot a gödörből. Dávid

Sent: Wednesday, February 16, 2011 9:40 PM

Subject: picí szöveg, aztán heppiend

Ma egy elég nehéz napon vagyunk túl.

Egész délelőtt ESZA-monitor (kistérségi pályázat, szervezetfejlesztésre irányul) volt nálunk. Jánossal rengeteg kérdésére válaszoltunk, rengeteg kérdésre választ kaptunk, nagyon elfáradtunk.

Délután az Országos Központból Király Gyuri látogatott meg a telepen, mert elkezdtük a kártyásóra-telepítés program kidolgozásának előkészítését. Első körben megnézte, hogy hogyan néz ki a telepen ez az egész, mert nem tudta elképzelni. A terepbejárás közben B. I. megtalált. Elég rendesen kiabált, agresszív volt. A probléma az volt, hogy mióta felém köpött a Gyerekházban, persona non grata az irodában. Gyerekeit, feleségét szívesen látjuk, de őt nem igazán. Ezt ő nem érti. Szívesen leköpné, megütné, mert az enő. Na mindegy, lehet, hogy holnap is találkozunk majd vele. Gyuri állta a sarat, legalább látta, hogy a terepen nem olyan könnyű a világ. Egész sokáig beszélgettünk az irodában aztán, mikor egyszer csak kopogtak. L., a tizenéves kistrác jött be.

„Szia Dávid, jónapot. Pénteken részt veszek egy matekversenyen a Jászaiban. Csoki is tudja. Csak azért jöttem, hogy ezt elmondjam. Szia!” – majd kiment. Nekem ezért a mondatért, és azért az arcért, amit láttam a gyereken, megérte ezen a héten dolgozni. Odalett az egész nap fáradtsága, még azt is vállaltam volna, hogy B. I. arcba köp, mert egy gyerek már sínen van egy szebb élet felé. És kimondom, hogy ezt köszönheti Zsuzsinak, Csokinak, aki rengeteget foglalkozott vele, köszönheti a Nővéreknek, köszönheti a programnak. Hogy ott volt a táborokban, amit tartottunk, ott volt a klubban, fogtuk a kezét. És ha még fogjuk pár évig, lehet belőle Zsolti, Csoki, tanár, orvos, rendőr, akárki. Büszke vagyok rá. Dávid

Sent: Monday, February 28, 2011 8:31 PM

Subject: fog

Sziaztok!

Ma csak pár sor.

Reggel bejött Futyka, és kért tőlünk egy harapófogót. Szokott ilyenünk lenni, de ma valami miatt nem adtam egyből, kérdeztem, minek az neki? „Fáj a fogam, ki kell húznom” – jött a válasz.

Meggyőztem, hogy várja meg Szalai Laciékat szombaton, hátha megoldják máshogy, de közben nem is tudom, mire gondoltam.

Dávid

Nővérek: a gyerekek játszóházát szervező és lebonyolító Foucoud és Sacre Cour nővérek

Szalai Laci: a máltai orvos csoportvezetője

Sent: Saturday, March 05, 2011 9:45 PM

Subject: monor orvosos

Csak pár gondolat a mai orvosos akcióról:

„Na ez végre egy igazán jó dolog, akárki is találta ki!”

„Tényleg nem kell orvosi kártya? Mert nekem nincs, az orvosi rendelőbe nem engednek be nélküle pár éve...”

Több mint 100 ember jött el, rengeteg gyerek. Szalai Lacival beszéltem még az este, elmondta, hogy a fogorvos és ő voltak a legnépszerűbbek. Pár fogat is kihúztak a gyerekeknél, kiosztottak fogkefét, fogkrémet, megtanították, hogyan kell használni.

Döbbenetes adat, de 66 szemüvegre lesz szükségünk. Egy csomó embernek 6 dioptria felett rossz a szeme. Ez azt jelenti, hogy a szemüveg megkapása után előtűnik egy új világ nyílik majd meg. És közülük többen gyerekek.

Dávid

Sent: Thursday, March 24, 2011 9:03 PM

Subject: búcsú a Laciktól

Sziasztok!

Képzeljétek el, a klubban ma búcsúztattuk a két jezsuita Lacit. Megígértem, hogy én is bemegyek, mert nagyon megkedveltem ezt a két srácot. Ilyen odaadó, rendes, kedves két ember, aki a gyerekekért mindent megtesz, ha kell, a jeges hangárban dolgozik napokon át – ritka jelenség.

Szóval délben találkoztunk. Az új klubhelyiségben ma voltak először a gyerekek. Ezt az állomásnál béreljük, szép modern, új. Amikor benyitottam, egy nagy körben ültek, Laci gitározott, a gyerekek Anikóval és Ritával énekeltek. Leültem közéjük, énekelünk. Egyszer csak Anikóék elővettek két óriási dobozt, a dobozra rá volt írva: Laci. Kis játék következett, a két Laci bolondozott, ki bontsa ki előbb. Végül mind a két csomagot a gyerekek bontották ki. Egyikben egy kis malacka, míg a másikban egy róka volt. Ujjbábok. Szemmel láthatóan meghatódott mind a két Laci. Én is vittem nekik ajándékot, de én nem voltam ennyire fantáziadús ezúttal. Máltai bor és *máltai könyv*. De legelőször írtam bele egy-egy sort.

Ezután ettünk Anikó süteményéből, majd indult a játék. Én a csocsó felé vettem az irányt, de nagyon elszomorodtam. A gyerekek nem tudtak csocsózni. 20 perc alatt sem tudtam megértetni velük, hogy két kapu van, és hogy a két kapuba a két csapatnak kell betalálnia. Mindent bevettem, imádom ezt a játékot, mutattam, csináltam, magyaráztam, de nem ment. Húzták be a gólokat itt is ott is, függetlenül attól, hol a labda. Feladtam... Közben hátra tekingettem, s azt láttam, hogy a csocsónál, a játékvárnál, a babáknál, a hokináknál sokkal népszerűbb a forgószék. Ültek rajta, és forogtak. Mert még nem láttak olyat...

Innen egy szakértői fórumra mentem, ahol közel 30 gyerekvédelmi szakember ült. Néztük egymást, okosakat mondtunk („a gyerekeknek a családban a helye”, „az új törvény nehezen betartatható”, „a magántanulóság rossz”).

Dávid

Máltai könyv: az MMSZ ajándék kiadványa

Sent: Wednesday, March 23, 2011 9:08 PM

Subject: Napi akcióink

Sziaztok!

Ma elég akciódús napunk volt. Korán reggel érkezett hozzánk egy óriási daru, mert a Rendőrségi Irodánkat kellett a helyére forgatni. (Egy korábbi konténer, átkerülve a rendőrséghez, Bűnmegelőzési Információs Irodaként működik tovább.) Erős logisztikával készültünk. Zsolti és én. :)

Viszont nem telt el sok idő, és máris 30-an voltunk. Az egész telep jött segíteni. Fiúk mászkáltak a tetőn, segítettek a darusnak, a delegáció mozgatta a házikót, Gábor intézte az áramot. A végén elsöpörték a patkányfészket, ami a bódé alatt volt, rendbe rakták az egészet. És ez az egész nem került ma egy fillérbe sem. Pontosabban ezer forintba. Mert a végén az egyikük viccesen odaszólt, hogy adjak már egy kis pénzt borra, mert megszomjaztak. Szeretem az őszinteséget, kapott egy ezrest. 3 órán keresztül melóztak, megérdemelték.

A *rendőr barátunk* megállapította, hogy itt látszik, hogy történik valami. Ritkán lát ilyet, hogy egy telepen ilyen erős jelenlét van. Persze nem véletlenül itt nyitnak ilyen irodát. Zsoltival nem álltunk ma egy percet sem, fontos volt minden perc. Közben érkezett egy adag áru a raktárból is. Az embereink szó nélkül kezdtek lepakolni. A rendőrök meg csak lestek, és kérdezték, hogy miért nem lopnak el belőle egyet sem. Zsoltival mondtuk, hogy ez nálunk nem szokás.

Dávid

*Rendőrr barátunk:
monori rendőr vezető*

Sent: Wednesday, April 06, 2011 10:05 PM

Subject: 7 méter magasról a világ

Ma fordulóponthoz érkezett a programunk. 2004-ben az induláskor 5 konténer épület került a telep szélére. 4 család költözött be, fejenként 5m²-be. Az iroda, a fürdő immáron két éve megszűnt, Tarnabodon pihennek (a tarnabodi máltai iskola igazgatói irodája települt bele). Az OSI jóvoltából ősszel a 3 gyerekes család is ki tudott költözni, a konténeret a rendőrség kérte el, hogy bűnmegelőzési információs irodát alakítson ki benne. Ma délelőtt az utolsó konténer is elköltözött. F., aki a programot indította azzal, hogy fát kért, ma átköltözött egy 2 szobás házikóba. Ez most egymillió forintba került. Párja, B., novemberben balesetet szenvedett, elütötte egy autó. Azóta ágyban van, csavarok tartják egyben, ápolásra szorul. Az új lakás megváltás volt nekik. Az egész telep egyöntetűen kiáltotta: cselekedjünk!

A megüresedett konténerház így most teljes egészében G.-é lett, aki boldogan vette azt birtokba. Áthelyeztük a faházak helyére ideiglenesen, de bízom benne, hogy a sarki ház megvételével, egy jó család lendítésével G.-ék is elhagyják a konténerlakásukat.

Hét év telt el tehát, és a megszokott kép, ami fogadta a telepre érkezőket, eltűnt. A hangár előtt egy felújított, gyönyörű szép rendőrségi iroda, gyönyörűen elplanírozott föld, egy szupersonikus hangár áll most. Jövő péntekre készen van a játszótér is.

Az idilli képek után nézzük, hogy ment ez ma a gyakorlatban. :)

7.51-kor vettem fel Marcit az állomáson, Monoron. 8-ra vártuk a villanszerelőket és a darust. Zsoltit nem tudtuk megelőzni, mert ő ma 7-kor indult Kerepestarcásra három beteggel.

*F., aki a programot
elindította: 2004-ben
segítségkérő levél érke-
zett az MMSZ-bez,
egy asszony fát kért.
Innen indult minden
Monoron.*

A várt mesterek ott is voltak időben. A villanyszerelőknek ki kellett kötniük a bódé áramját, és föl-alá kellett vinniük a hangárhoz vezető kábeleket, mert ahogy eddig volt, az több mint szakszerűtlen. A munkához szükség volt kb. 15 méter 80 cm mély árokra. Ha ők ássák ki, akkor sokba került volna, kérték, oldjuk meg mi, van ott elég ember. A gyerekek besegítettek, úgyhogy rohamtempóban elkészült a gödör. Mindeközben a darus elkezdett dolgozni. Marci, mint egy pókember, a tetőn mászkálva egy óriási feszítővassal egyengette a drótkötelet, Zsolti a létrán egyensúlyozva kalapált valamit. Én közben egyezkedtem, hogy lehetne mindez még olcsóbb. Elég sokan szurkoltak már ekkor nekünk. G. – én nem tudom, honnan táplálkozik – de gyakorlatilag egész nap duruzsolt. Mindenhez értett, mindenhez hozzászólt.

Sajnos a darus rájött, hogy nem bírja a gép, ezért nagyobbat kellett hívni. Végül nem jött nagyobb, hanem egy Mann teherautó érkezett, amire a daru ráemelte a házat. Igen ám, de a felépítmény így közel 7 méter magas lett, a vezetékek, amik átszelik a telepet, alig 4 méter magasan lengedeznek. A kocsik körbeindult, én néztem, hogy elfér-e, aztán nem volt mit tenni, fel kellett mászni a tetejére, hogy a vezetékeket kézzel egyengessem. Nagy dolog szerintem, hogy a telep lássa: akár Zsolti, akár Marci, akár én nem szégyelljük megfogni az ásót, a kalapácsot, felmászni a konténer tetejére, ha kell. Szóval ott imbolyogtam a tetőn, a 220-as vezetékek között lavírozva. Picit olajos lettem, picit koszos, de megérte.

7 méter magasból a telep más képet mutat. Az uzsorás is törpének tűnik, s a nagyhangú versenyzők is olyan távolinak. A gyerekek pöttömsége, ahogy futkosnak jobbra-balra, pucéran, így áprilisban, megható. A bódék kuszasága innen, föntről igazán megrázó, mindenhova belátni, mindent megmutatnak. Azért döbbenetes, hogy a konténer tetején állva is azt kellett hallgatnom, hogy menjek le, mert beszélünk kell, mikor kapok ezt, azt. :) Zsolti, Marci lent kísérte a kocsit, de ott is azt hallottam, hogy most nem, most nem.

A villanyszerelők gyakorlatilag este hatig dolgoztak ma. Nem álltak egy percre sem. A rendőrségi bódét közben elkezdték felújítani. Egyre jobban nézett ki az is a nap végére.

Délben, mintegy ebédre, el kellett ugrani 250 méter léccért a fatelepre, mert az még hiányzott a középső helyiségből a hangárban. A kis G. A. kísért el. Jól tárgyaltunk, a 90 forintos léccet elhoztuk 60-ért. Visszafelé a kajagondokkal küzdő srác meghívott egy üdítőre. Fontos volt ez a pár pillanat. Dumáltunk. Mindenről. Ez a 20 perc szünet elég volt, hogy újraindítsuk a melót. Vissza a telepre!

A földmunkagép szépen elplanírozta a földet, holnap még hoz 4 kocsi földet, hogy teljesen szintbe rakják, a gyerekek kiszedik belőle a nagyobb törmeléket. Összességében örült hasznos napot zártunk. Mindenki mozdult. A telep zsi-bongott, a változás szele megint suhintott.

A nap végérvényesen bizonyította, hogy a telep elindult felfelé, és már nem az első lépcsőfokon áll. Ma lépett még egyet. A munkások, akik dolgoztak a különböző munkákon, vidám, mosolygó cigányokat láttam, akik segítenek, dolgoznak, tenni akarnak. Elköltöttünk ma egy kevés pénzt, az OSI nélkül mindez nem ment volna. Engem magabiztossá tesz egy döntésben, hogy egy ilyen rugalmas pályázati keret áll mögöttem. Ha az áramkiépítés 200 ezer helyett 250 ezer lesz, de jobb, menjen. Egy TÁMOP-nál ez rettegés. A költségvetési sor szentírás.

Hazafelé még beugrottam a gyerekházba. A fal kibontva, csempe a falon, ajtók beépítve, radiátorok a helyükön. Két hét, és készen lesznek.

Igaz, hogy ma is négykor keltem, izgultam, hogyan sikerül ez a nap, de megérte. Ez a nap jól sikerült.

Dávid

Sent: Friday, May 13, 2011 1:26 PM

Subject: délelőtt a hallgatókkal

Sziaztok!

Ma az ELTE-ről volt nálunk Aczél Ágnes tanárnő, és hozott magával négy diákot. Szociális munkások, kisebbségi politikusok lesznek, ha nagyok lesznek. Nagyon örültem, hogy a SOTE, a Corvinus, a váci Apor Vilmos, a Jászberényi Főiskola, a Wesley után az ELTE-ről is jöttek hozzánk. Nagy dolog ez.

A 4 diák roppantul érdeklődő volt, rengeteg kérdésük volt. Teljes ellátást kaptak, a fát kérő F.-től indultunk, és a Gyerekház jövőképig jutottunk. Fél 9-től 12-ig itt voltak. Marcival, Katával, Gáborral fogadtuk őket.

A telepen sétálva a diákok szeme elkerekedett néha, nem nagyon láttak ilyesmit. A hangárban aztán egy szünettel indult a mese verki. A végén engem úgy kellett lelőni már, mert nehezen hagytam abba, ők meg jó közönség voltak...

Amikor idegenek vannak a telepen, és mesélni kell, akkor döbben rá az ember, hogy a mindennapos nyomor, amin az ember szeme már átsiklik, milyen óriási terhet rak az ártatlanul szemlélődőre. A diákok végig hangoztatták, hogy már azt is, amit a séta közben láttak, napokig kell emészteniük, nemhogy azokat, amiket Marcival meséltünk nekik.

Most új módszert is alkalmaztam, ezt az éjjel találtam ki. Séta közben a körülöttünk sétáló gyerekekről, felnőttekről mindig mondtam egy mondatot, csak úgy ütemtelenül, beszűrve. A hatás nem maradt el. Így például:

Miközben a lebontott kerítést néztük a Gyerekházzal szemben, eltekert mellettünk bicajjal Á., egy kislány. Fekete bőr, átlagos cigány srác. Csak egy mondatot toltam róla: „Á. a városban a legnagyobb könyvtárhasználó. Vezeti a könyvkölcsönzési listát.”

Majd folytattam a beszédet. Azt akartam elérni, hogy lássák, a cigány gyerek, aki mellettünk fut, akár több is, mint egy átlagos gyerek. Talán így hatásosabb. Ha legközelebb a metróra felszáll egy roma srác, ne az jusson eszébe/eszünkbe, hogy közelebb húzzuk a táskánkat, hanem az, hogy lehet, hogy a könyvtárba megy. Egyfajta rejtett tanterv.

Marci is hozott egy csomó példát a tanodából, nagyon ültek, hitelesek voltak. A „2010-ben nem bukott meg senki” mondat például egész tág pupillákat okozott a fiataloknál.

Marcinak aztán el kellett mennie, mert ma műti V. I. szemét Szalai Laci doktor úr, fél 12-re volt időpontja. I. szemén valami hártya van, a múltkor vették észre. Ezért látja biztos olyan szürkén a világot. (I. a legpezzsimistább ember a telepen... :)) Elvitte az autót, most várom őket vissza, ezért is van, hogy most napal írok nektek, nem éjjel. :) Óriási segítség nekünk az OSI-támogatásból vett autó, mert a sok személy szállítása is megoldódott, illetve a korábbi autó felszabadult, és az tud szállítani rengeteg embert kórházba, iskolába stb.

Egyszóval nagyon jól sikerült délelőttön vagyunk túl, hasznos és társadalomépítő jellegű volt, hiszen ezek a srácok kommentelnek a fészbukon, olvassák az Indexet, fórumoznak, beszélgetnek, viszik a híreket.

Dávid

Sent: Monday, May 16, 2011 10:55 PM

Subject: Ezek tanult emberek?

Sziasztok!

Ma reggel egész korán találkoztunk Marcival, az anyukájával (településfejlesztő mérnök) és a húgával az önkormányzat dísztermében. Elkezdtünk beszélgetni, vártuk a diákokat. Marci mamája sokat segít, ismeri a tanárokat, és picit racionalizálta az elképzeléseinket, tudott közvetíteni feléjük. Marci húga a diákokat ismerte, ő pedig a lelkesítő tényező volt. Egyfajta „nyami-hang”. (bocs) (A szakácsok kóstoltatásnál használnak olyan embert, aki nyami-hangot ad, ezzel pozitívan befolyásolják a zsűrit, a vendégeket.) Közben befutott a település főépítésze, hozott egy csomó anyagot, majd megérkeztek a diákok is. Az önkormányzat felújított díszterme meg is telt. 28 diák, tanársegédek, 4 tanár. A tanszék meghívott egy előadót is, aki a bombay-i szegregátumok helyzetéről tartott egy igen élvezetes előadást. A megnyitót az alpolgármester úr tartotta, aki szerintem nagyon büszke volt, hogy ennyi fiatal azért jött a városba, hogy azt szebbé varázsolják, tegyenek érte valamit. Az meg, hogy ezt a Tabánnak köszönheti, csak hab a tortán.

A tanszék engem is felkért, hogy mutassam be a programot, úgyhogy én is mondtam pár szót. Kicsit belelendültem, több mint fél órát beszéltem, de lehet, hogy még több volt. A diákok, a tanárok rengeteg kérdést tettek fel, amikre igyekeztem válaszolni. Volt, aki azt kérdezte, érdemes-e küzdeni, volt, aki előre nézett. Számomra nagyon megtisztelő volt, hogy a tanárok felkészültek belőlünk...

Az előadás után többen kérdeztek az OSI-programról. Érdekelte őket a 4 program, de Pécsről is kérdeztek, szívesen megnéznék.

Ezután ebédszünetet tartottunk, majd kimentünk a telepre. Azért az nem olyan egyszerű ám, hogy 35 embert végigvezess a telepen. Marcival azért megoldottuk a témát, azt gondolom, ezek az egyetemisták olyan élményt kaptak, amit egy ideig nem felejtenek el. Szerencsére itt is volt sok kérdésük, megállapításuk. Sokszor őszintén kérdezték, mi miért történik.

A hangárban aztán a diákok 4 csoportra osztódtak, és a telepet is felosztották egymás között. Két napig fognak dolgozni a terepen csoportokban. Kimenatként kapunk egy makettet a telepről, egy komplex fotódokumentációt, terveket a fürdőre, a Gyerekház kertjére, a hangár kertjére, házakra, a környékre, az utcákra, és még sok mindenre. Az anyag péntekre készen lesz. Ez a legjobb az egészben. Szerdán még lesz egy kiscsoportos munka számukra, amit szintén az önkormányzatban tartunk. Itt Zsolti is csatlakozott hozzánk, ő is szólt pár szót.

Az volt a jó, hogy a hangárban ott dolgozott Éva, Csoki, Eszter, Takács Géza. Ott voltak a gyerekek, tanultak, dolgoztak. Az előadásomban mondtam, hogy van olyan gyerekünk, aki középiskolába jár, na itt őt is be tudtam mutatni. Az előadás tehát speciálisan interaktívá vált.

A címet egyébként P. A. szolgáltatta ma. Szembe jöve velem, kezet nyújtottam neki, és köszöntem. Ez az utóbbi időben nem történt meg, hiszen a jó múltkor felém köpött. Annyira meglepődött, hogy köszönt, és még mosolygott is. Elhaladva a csoport mellett visszaszólt: „Ezek tanult emberek?”

A telep nagyon szépen viselkedett – persze van még két nap –, ahogy illik, felhangosították a zenét, körülálltak minket, beszélgettak, érdeklődtek. De ez része az ilyen látogatásoknak. Miután elmagyaráztam a fiataloknak, hogy ez az ő tiszteletükre van, megértették. Azért 35 ember ritkán jár erre, még az IT-ken se, pedig ott már igen sokan szoktunk vonulni. Az eleje már a Gyerekháznál volt, míg Marci hátul még a fürdőnél zárta a sort. :)

Takács Géza: önkéntes tanár, napi szinten jelen van a Tanodában

IT: a Kirekesztett közösségek terepszemléletű támogatása pályázat Irányító Testülete

Tanulások vannak: statisztikát vonva a legtöbb kérdés arra irányult: „Biztonságban leszünk-e?”; „Parkolhatunk-e az autóval?”; „Lesz-e, aki velünk jön?” Ez számomra azt hozza, hogy a kommunikációnk még mindig nem az igazi. Persze a híradók sem segítenek ebben, de talán dolgozhatnánk közösen ezen. Mintha Pécsen valami ilyesmit elindítottunk volna, nem? A másfajta szemléletmód, a fiatalok látásmódja, ötletei, egyáltalán a szakmabeliek tudása nagyon hasznos, ezt használni kell. Hiszen ezáltal tudunk jobbak lenni. És az is nyilvánvaló, hogy más dolgoknak örülünk, de ez sem lehet baj.

Dávid

Sent: Friday, May 20, 2011 9:49 PM

Subject: Elvágтам az ujjam, de megérte...

Sziasztok!

Hosszú évek óta nem ért olyan nagy élmény a munka frontján, mint ma. A hét elején már áradoztam a corvinusos diákokról, nos, ma folytatom.

Marcival ma voltunk hivatalosak az öt csoport prezentációjára, a diákok ma mutatták be ötleteiket.

Marcival már szerdán kitaláltuk, hogy kéne valami kis emléket adnunk a csapatnak, ezt tegnap este Csilla segítségével meg is csináltuk. Marci nyomtatott 40 színes emléklapot, és bekeretezte az éjjel azt a nagy képet a hangárból, amin a gyerekcsapat van. Ezzel érkezünk reggel. Én már akkor láttam, hogy a diákok élete ezzel a héttel megváltozott. És ezek nem nagy szavak.

A csoport nyüzsgött a büfé előtt, szinte mindenki dolgozott még. Volt még fél óra, de ők csinósították, finomították a munkáikat. „Azt akarjuk, hogy szép legyen” – mondták. Mi is megírtuk az emléklapokat, majd bementünk a terembe. Csillogó szempárok mindenfelé, szinte versenyeztek egymással, ki tud hasznosíthatóbb ötletet adni, ki tudja megmondani a tutit. A verseny komolyságába a tanárok is besegítettek, hasznos ötleteiket megosztották a diákokkal. Azt, hogy mik az ötletek, fejlesztési javaslatok, nem lövöm le, a következő IT-en bemutatjuk majd, de a lényeg, hogy kivétel nélkül mind használható, rengeteg közülük nem függ az anyagiaktól, pénz nélkül is működnek.

A végén mondtam nekik pár szót. Egész idő alatt azon gondolkodtam, míg hallgattam őket, hogy miért van az, hogy egy hét megvilágosítja az embert. Talán rájöttem. A tapasztalás élménye. Ezt próbáltam kimondani nekik is.

Ők most az a fiatal értelmiségi csoport, akik nem azt mondják: úgy *hallottam*, a cigányok koszosak és lopnak, hanem azt tudják mondani, úgy *láttam*, a cigányok nem mindent úgy csinálnak, mint mi, de egy részére már tudom a magyarázatot, mert ott voltam. Ahhoz, hogy ezt az anyagot, amit nekünk odaadtak, elkészítsék, két nap, két éjjel kellett dolgozniuk. És ők dolgoztak rajta. Pedig ha adnak három fecnit, amin az van, hogy építsünk házat és osszunk telket, mi azt is elfogadtuk volna. Az a fiú, aki hétfőn még féltette az autóját, vajon elviszik-e, nevetve mesélte, hogy nyitották ki a gyerekek egy perc alatt, és hogy az ujját akkor vágta el tövig, amikor a Cunci házát faragta hungarocellból a maketthez. De ahhoz ragaszkodott vágott ujjal is, hogy azt a házsört ő rakja fel a makettre.

Direkt figyeltem azt a lányt, aki hétfőn még azt kérdezte: „minek?”. Már értette, hogy minek. Úgy évelt a betonfalak mellett, mintha a saját élete függne tőle. Olyan elméletek mellett érveltek, ami mellett nem tudtak volna úgy, hogy könnyvben olvassák a telepet. Ehhez ott kellett lenniük.

A diákok élményt kaptak. Tapasztalást. És ez iszonyat sokat ér ma. Gondoljatok bele: 28 fiatal. A fészükön ez 28x500 ismerős. 14 000 ember. Aki ha esetleg lát egy linket a Kurucról, már tudja mondani: nem teljesen így van, én láttam... Elindult valami. Ahogy Marci is írta, a tanszék várja a folytatást, Marci rokonai/ ismerősei pedig kifogyhatatlanok. :)

A jövő szempontjából nézve mi is tanultunk. Ez a 28 diák olyan minőségi munkát végzett egy hét alatt, amit sok szakember hónapokig csinálna sok millióért. A diákok frissességét, tudását használnunk kell. Bízni kell bennük, engedni a fantáziát. És ők hozzák. Hozzák azt, amit mi már nem mindig. És nem csak tájépitészek vannak. Vannak biológusok, vannak tanárok, vannak óvónők. A legfrissebb tudás náluk van. Használnunk kell őket.

Rengeteg élmény ért még, ezeket még fel kell dolgoznom, biztos hogy fogok még erről írni, de egyelőre most ennyi.

Dávid

Ui.: a makett a kisflamnak is nagyon tetszett, egyből azt kérdezte, apa, hol a dolgozód? Honnan szoktál telefonálni?

Sent: Thursday, June 23, 2011 10:53 PM

Subject: Közösségi nap Monoron - hosszú

Sziasztok!

Pár hete már, hogy tervezzük, csinálunk egy jó kis bulis napot a telepen. Cigány Kisebbségi Önkormányzat-Málta összefogva. Ma ennek is eljött a napja.

Terveinkben volt, hogy focizunk, főzünk, játszunk, beszélgetünk. Nem tűnik nagy dolognak, de ma, amikor fél 6-kor elváltunk, Zsolti, Marci, Csoki, Éva, Eszter, Joli, Ági, Judit, Gábor és a gyerekek, már annak tűnt. Több mint foci. Több mint főzés. Több mint játék. A mai nap a telep kapott egy adag sóoldatot. Vénásan.

Na de vissza a reggelhez. 8 óra körül a gyerekek már vártak minket a telepen.

Focilabda híján beszélgettek, követ rugdostak. Évával érkeztem, persze hoztam focit. Egyből el is indult a játék. A srácokat nézni élmény. A tehetséget nem nehéz kiszűrni, szokták mondani. Nos, itt van pár csiszolt gyémánt.

A hangár kinyitotta kapuit, özönlöttek befelé a népek. Villogtak a kések, pucoltuk a krumplit, hagymát. Eszter, Joli a konyha ördögeként felügyelték a munkát. Éva paprikát vágott, vizet hűtött, paradicsomot vágott, körmöt darabolt. S közben ellátta az irodát is, mert telefonálni kell, írni kell.

Időközben megérkezett Zsolti, Csoki. Zsolti hozta a bográcsot, meg még pár összetevőt. Csokival jöttek a barátai, egy bíró a focihoz. Nagy szavak, de a fiatalember a nap végére tiszteletbeli telepi lett. Zsolti jól összeszervezte az embereket, az eszközöket. Minden jött sorba, nem volt fennakadás.

Időközben megjött Ági is a Gyerekházból. A gyerekek körülrajongták, két segítőt is hozott. No, nem idegent. B. I.-ék segítettek neki a telepről. Kugliztak, hullahoppoztak, ugróköteleztek, sorversenyeket játszottak. Gy. É.-val fakanál babákat készítettek. A hangár megtelt étellel. Egy kicsit sok is volt már ez az élet, úgyhogy indultunk focizni. Ezúttal azt gondoltuk, hogy ne a porban, mocsokban játszunk, ezért kibéreltük a közeli étterem műfüves focipályáját, és oda gyülekeztünk. Csoki hathatós szervezése nyomán a 8 nevezett csapat vidáman bandukolt a sörgyár felé. A telepi csapatok mellett képviseltette magát a gyerekek otthon nevelőinek csapata is. Természetesen volt egy Málta FC. is. A „mátraiak”. Az Ilzerben a két pultos kettőt sem bírt pislogni,

máris 50 fiatal és öreg zúzott át az éttermen. 50 cigány fiatal és öreg. Illetve Marci, Judit, Szarka Gábor és én kivételek voltunk. A két csoportban zajló mérkőzések egészen szeniálisak voltak, a 38 fok ellenére is. A gyereketthonos kollégák és a telepi csibészek között egészen vére menő, izgalmas 6-6 született.

Végeredményképpen a fiatalság játszotta a döntőt a telepi öregfiúkkal, és nyertek a gyerekek. Elég simán. Mi is jól helytálltunk, de azért a csontok már kopottabbak. Csoki még hagyján, elvégre focista, vagy mi... :) Az Ilzerben összeszedtük a szeméttel, nem kellett semmiért bocsánatot kérnünk.

A hangárban közben elkészült a körömpörkölt. Csodás illatok szálltak. A gyerekek várták, hogy kiosszuk a tányérokat, poharakat. Nem csak várták, segítettek is.

Ebéd előtt azért Zsolti és Csoki átadta a kupákat. A győztes csapat hatalmas boldogságban úszott. Még nem kaptak ilyen. Sose. A gólkirály szintén serleget kapott. Őszintén örült. A serlegeket a csapatok nem kapták meg, hanem a hangárban lesznek kiállítva, hogy mindenki láthassa őket. Zsoltiék ötlete alapján ezek most vándorserlegek lettek, jövőre a kupa ismétlődik. Ezután már nem volt mire várnunk, elkezdődött az evés.

Az üstöknél apróbb tumultus alakult ki. Talán nem volt elég a nyári gyerekétkeztetés mai adagja, vagy nem tudom, de ilyen jóízűen falatozó gyerekeket régen láttam.

Marci, Eszter, Éva, Joli, mint egy szállodában, úgy szolgálta ki a gyerekeket. Volt, aki három tányérral evett. Később a családok lábasokkal jöttek, hogy legyen tartalék is. A nap végén egy kis mini diszkóval zártunk, ami 35 fokban nem annyira vidám, de a srácok élvezték. Joli fia áthozta a technikát, ami két, ember nagyságú hangfalat és egyéb erősítőket jelentett, és indult a zene.

Tanulságok: ezúttal nincsenek. Az egész egy nagy tanulság. A sport jó. A bográcsozás jó. Együtt lenni jó.

Dávid

Sent: Sunday, July 24, 2011 6:08 PM

Subject: 2007. február 20.

Sziaztok!

Most olvasom a naplómát, 2007. február 20-án írtam ezt:

„Négy órakor elindultam hazafelé. Ekkor jutott eszembe Timi. Már több hónapja megígértem neki, hogy bemegyek a Kisfaludy utcai ház eladóihoz. Nos, most megtettem. Egyiküket meglátogattam. Egy idős néni lakik ott gyermekeivel. 15 milliót ér kb. a ház, de nem kérek pénzt, csak egy családi házat máshol. Lehet, hogy ekkor az agyam már fáradt volt, de már egyből ott eszembe jutott, hogy meg kéne vennünk azt a házat. Nem tudom, hogyan és miként lehetséges, pályázatból vagy az önkormányzaton keresztül, de első osztályú óvodát vagy szociális irodát lehetne belőle csinálni. Tipp-topp állapotban van a ház, kimondottan óvodának lett teremtve. Közvetlenül a telep sarkán áll a ház, hatalmas kerttel. Zárt, és mégis nyitott, a telepen van, és még sincs a telepen. Ha álomvilágban élek ezzel az ötletemmel, akkor észhez kell téríteni, de szerintem át kéne ezt gondolni, nem lehet-e valahonnan egy házat szerezni ennek a családnak. Szerdáig ígértem valamiféle választ, nyilván nem ezt kell eldöntenünk, ez csak egy kivitelezhetetlen ötlet, de valamit majd mondani kell nekik.”

Pár év, jött az OSI, és a házban ma Biztos Kezdet Gyerekházunk működik. Durva, nem?

Dávid

A TÁMOP 5.4.1. kiemelt projekt eredményeiről

A „Szociális szolgáltatások modernizációja” elnevezésű TÁMOP 5.4.1. kiemelt projekt a szociális szolgáltatások megreformálására, a központi és területi stratégiai kapacitások megerősítésére, valamint a szociálpolitikai döntések megalapozására hivatott, ezáltal a szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer korszerűsítésének, hatékonyabbá, eredményesebbé, átláthatóbbá tételének egyik legfontosabb mérföldkövévé válnak.

A projekt elsődleges célja, hogy – a szakterületi pillérei által – a szociális és gyermekvédelmi döntéshozók, valamint a hatékonysági, finanszírozási funkciókat gyakorlók számára fontos információkat, tervezési, fejlesztési, szabályozási, módszertani és ellenőrzési eszközöket tartalmazó fejlesztéseket, kutatásokat végezzen. A projekt 2009 decembere és 2011 decembere között valósult meg.

E komplex, az érintett szakterületeken dolgozók bevonásával megvalósuló program első szakaszában – sok más eredmény mellett – elkészült, és modellezésre került a szociális szolgáltatások szakmai szabályozó rendszere és tevékenység-adminisztrációs rendszerének leírása a szolgáltatások három területén (gyermekvédelem, idősek számára nyújtott bentlakásos intézmények, családsegítő szolgáltatások). Kidolgoztuk a fogyasztóvédelem irányelveit, az addiktológiai ellátórendszerek fejlesztését megalapozó átfogó felmérések készültek, továbbá sor került a társadalom peremén élők élethelyzetének, szükségleteinek felmérését szolgáló kutatásokra.

Jelen írás a projekt első szakasza két évének legfőbb eredményeit, az egyes szakterületek (pillérek) munkatársainak kutatásait, fejlesztéseit, tapasztalatait foglalja össze. A fejlesztési és kutatómunkában az egyes szakterületeken dolgozók is aktívan részt vettek.

Szabályozási pillér

A szabályozási pillérben a gyermekvédelem, a családsegítő szolgáltatások, valamint a bentlakásos idősellátás területén került sor szakmai szabályozó anyagok elkészítésére. A három szakterületen a felkért szakem-

berek különböző, területenként eltérő típusú szabályozókat dolgoztak ki. A gyermekvédelem számára elsősorban protokollok kialakítására volt szükség, mivel az irányelvek és sztenderdek a jogszabályokban megtalálhatók. A családsegítés területén mind sztenderd-, mind protokollszintű produktumok létrehozását szükségesnek vélték a szakértők. Ezzel ellentétben a bentlakásos idősellátás területén a jelenlegi gyakorlatból kiindulva szakmai sztenderdek megalkotására törekedtek. Az elkészült szabályozó anyagok olyan eszközöket biztosítanak, amelyek az egyes szolgáltatási elemek tartalmának rögzítésével egyrészt képesek a jelenlegi szolgáltatások feltételrendszerének tematizált összegzésére, másrészt az aktuális szabályozás ellentmondásainak kiemelésével egy valóban koherens struktúra létrehozásához nyújtanak kiindulópontot.

Gyermekvédelem

A gyermekvédelem területén az előzetes vizsgálatok azt mutatták, hogy a rendelkezésre álló tárgyi és személyi feltételek esetén a megfelelő szintű ellátás hiányát az egyes szolgáltatások kapcsolódási pontjainak tisztázatlansága, illetve ezzel szoros összefüggésben a szolgáltatói oldal szereplőinek nem egyértelmű kompetenciahatárai okozzák. Ezt felismerve az egyes tevékenységek pontos tartalmi leírására törekedtek a szakemberek, ami a visszajelzések alapján hatékony és célzott segítséget képes nyújtani mind a pályakezdők, mind a jelentős rutinnal rendelkező munkatársak részére.

A gyermekellátásoknak az a feladata, hogy szolgáltatásaikat úgy szervezzék, hogy az országban élő minden gyermek egyenlő eséllyel férjen hozzá az életkorának és szükségleteinek leginkább megfelelő, minőségi ellátáshoz. A jelenleg működő ellátórendszer ma sajnálatos módon nem képes ennek az elvnek a maradéktalan megvalósítására.

A gyermekvédelem szakmai szabályozói elkészítésének lehetőségét a gyermekvédelmi törvény, és az eltelt években végbement, a gyermekvé-

delem minden elemére kiható változások alapozták meg. Az eltelt 14 év alatt felhalmozódott tapasztalatok elengedhetetlenné teszik a szakmai szabályok megfogalmazását. Az ezekben foglalt lépések, eljárási folyamat tartalmát tekintve a szükségletek kielégítésének olyan feltétel-, ismeret-, módszer- és követelményrendszereként áll elő, amit a szakma önmagával szemben támaszt. A szakmai szabályok közül a gyermekvédelem számára elsősorban a protokollok kialakítása szükséges, mivel az irányelvek és sztenderdek a jogszabályokban megtalálhatók. A gyermekvédelmi szakmai szabályzók leírják, hogy milyen esetben mit kell megtenni a gyermek érdekében, milyen tárgyi feltételek között milyen szakemberekre és milyen számban van szükség ahhoz, hogy „elég jó” szolgáltatást tudjon biztosítani az adott fenntartó.

Családsegítő szolgáltatások

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban: Szt.) hatálybalépése óta eltelt időszakban jelentős változások mentek végbe a szociális szolgáltató rendszerben mind mennyiségi, mind minőségi értelemben. Ezekre reflektálnak a szabályozási pillér keretében elkészült produktumok. A szabályozók „magja” a „Családsegítés minimumsztenderd”, melyhez szervesen kapcsolódnak a családsegítés egy-egy területét szabályozó dokumentumok. A „Családi szociális munka” megalkotásával a komplex családsegítés újbóli életre hívása a cél úgy, hogy közben a módszer alapvető követelménye, a rendszerszemlélet újra tudatosodjon. A munkanélküliek képezik a családsegítés szolgáltatás egyik kiemelt célcsoportját. A „Szociális munka munkanélküliekkel” szabályozó dokumentum tartalma nem korlátozódik a hatályos jogszabály alapján a családsegítő szolgálattal együttműködésre kötelezett munkanélküliek számára nyújtott szociális szolgáltatásokra. A családsegítés szolgáltatást igénybe vevők között szintén magasan reprezentált az adóssághozterhekkel, lakhatási problémákkal küzdők köre. Ebben a szabályozó anyagban elkülönítésre kerülnek a minimális és speciális szolgáltatási tartalmak. Rövid távon az Szt.-ben szabályozott adósságkezelési szolgáltatást nem biztosító települési önkormányzatok számára is bevezetésre ajánlja a minimális szolgáltatás biztosítását. Hosszú távú célként fogalmazódik meg – a szociális munka

munkanélküliekkel szabályozó anyaggal összhangban – egy olyan differenciált szolgáltatási modell kiépítése, amely a minimális és speciális szolgáltatások lineárisan egymásra épülő – jogilag szabályozott – rendszerén alapszik. „A jelzőrendszer kiépítése és működtetése a családsegítő szolgáltatóknál” két szinten határozza meg a családsegítő szolgáltatók szerepét a települési veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő és jelzőrendszerének működtetésében. Egyrészt világosan és részletesen leírja a jelzőrendszer megszervezésének és folyamatos működtetésének módját, a jelzésekre kötelezően és elvárhatóan megteendő családgondozói lépéseket. Másrészt bemutatja a családsegítő szolgáltató települési szociális ellátórendszerben betöltött szervező, koordináló szerepét. A családsegítés jelenlegi dokumentációs rendszerével kapcsolatban számos gyakorlati probléma merül fel, melyek elsősorban a szabályozás hibáira vezethetők vissza, ezen kíván javítani néhány, a tevékenység-adminisztráció területével foglalkozó szabályozó. A dokumentumok leírják és rendszerezik mindazokat a folyamatokat, tevékenységeket, eseményeket, kapcsolatokat és feltételeket, melyek egy meghatározott szolgáltatási eredmény eléréséhez szükségesek.

Bentlakásos idősellátás

Magyarországon közel 700 intézmény kínál átmeneti vagy tartós bentlakásos elhelyezést időskorúak számára. Ebből az időskorúak tartós bentlakásos ellátását 40 047 férőhelyen biztosították a 2009-es évben. Mindemellett érdekes megemlíteni a várakozók számára vonatkozó adatot, mely 10 364 főt jelentett az elmúlt évben. Tehát nagyon nagy az igény a tartós bentlakásos elhelyezés iránt, a működő férőhelyek számához viszonyítva 25% a várakozók aránya. Ha ezzel párhuzamba állítjuk azt a közel 6000 fős számadat, mely az intézményi férőhelyekről kikerültek számát jelenti, akkor láthatjuk, hogy a 15%-os arányszámnak megfelelően a várakozási idő egy-egy idősothtoni elhelyezés esetében meghaladja az egy évet. Az elmondottakkal szoros összefüggésben a bentlakásos idősellátásban már a mai keretek között is erőteljesen dominál az állami szolgáltatásvásárlás. A szociális sztenderdek megalkotása során alapvetően a jelenlegi gyakorlatból kell kiindulni: a szakmai elvek és értékek által kifeszített értelmezési keretben kell leírni azokat a gyakorlatokat és eljárásokat, amelyek egy ellátási feladat végrehajtásához szükségesek. Azon-

ban az ellátórendszer jövőben tételezett struktúráját és működésmódját is tekintetbe kell venni annak érdekében, hogy a kidolgozott sztenderdek a jövőbeni szolgáltatásrendszerben – a szükségessé vált módosításokkal – eredményesen funkcionáljanak.

A fentiekből olyan szakellátási jövő kalkulálható, amely magasan professzionalizálódott, s ahol magasan képzett munkatársak dolgoznak. Az idősellátás szociális jellege jelentősen gyengül, és benne az ápolási és szakápolási tevékenység felerősödik. A szabályozási munka során elsődleges szempont volt az idősek jogainak érvényesülése a szolgáltatások biztosításának folyamatában. Minderre a következő alapelvek figyelembevétele mellett került sor: választás lehetősége, valós teljesítmény mérése, szerződéses viszony, jogérvényesítés, elszámolhatóság, belső szakmafejlesztés, illetve hatékony közpénzfelhasználás.

Tevékenységadminisztrációs pillér

A tevékenységadminisztrációs fejlesztés célja az volt, hogy két szociális terület – a bentlakásos idősellátás, illetve a családsegítő szolgáltatások – , valamint a gyermekjóléti alap- és gyermekvédelmi szakellátások adminisztrációjának informatizá-

lásához szakmai inputot adjon a szoftverfejlesztésért felelős TÁMOP 5.4.2. számára. Ezt megalapozandó, három bevezető tanulmány készült az idősbentlakásos ellátás, a családsegítők és a gyermekjólét, gyermekvédelem jelenlegi adminisztrációs gyakorlatáról, informatikai/humán felkészültségéről, tehát a (nagyreszt papíralapú) adminisztrációs rendszer továbbfejlesztésének várható problémáiról. A fejlesztés két éve alatt a három terület egy-egy kulcsszakértőjének vezetésével kilenc idősbentlakásos, 10 családsegítő, és összesen 35 gyermekjóléti/gyermekvédelmi szakember dolgozott együtt öt folyamatszabályozási, illetve három indikátorszakértővel. Mintegy 185, egész napos megbeszélés és 3000-nél is több levélváltás eredményeként jött létre a teljes adatlap- és űrlaprendszer. Az adatlaprendszer a szakmai folyamatok hierarchikusan összekapcsolódó, grafikus megjelenített ábráit, a felelős személyeket és intézményeket megnevező folyamatleírást tartalmazza, az űrlaprendszer pedig a napi munka részeként végzett adminisztráció adattartalmainak gyűjteménye, mely megfeleltethető a szakmai folyamatokat megjelenítő folyamatábrák egységeinek. Azaz e két, egymást feltételező produktum segítségével időben és térben egyaránt nyomon követhető, hogy a szakmai folyamatok során milyen adattartalmakat

rögzítenek az adminisztrációért felelős munkatársak. A folyamatúrlapok mezőiből mutatószámokat (indikátorokat) képezve számítási módjuk automatizálható lett: lekérdezhetővé tételük a jövőben nagyban megkönnyíti az OSAP-adatszolgáltatást. A végfelhasználók munkáját segítő, egy definíciós lista is rendelkezésünkre áll, mely a hatályos jogszabályok magyarázatán túl lehetővé teszi, hogy a napi munka részét képező fogalmak használata mindenki számára egységes legyen.

Az adatlap- és úrlaprendszer elkészültének fázisait többszörös kontroll kísérte: a tevékenység-adminisztrációs fejlesztés produktumait jogi és informatikai kulcsszakértő véleményezte, biztosítva a jogszabályoknak és az informatikai követelményeknek való együttes megfelelést; elkészült a szoftverigény-definíció, mely a TÁMOP 5.4.2. informatikai fejlesztésével szembeni, felhasználói szintű igényeket rögzítette. A tevékenység-adminisztrációs pillérben zajló munka egyes fázisait megörökítő, területek szerint csoportosított produktumok letölthetők a <http://modernizacio.hu> honlap II. pillér menüpontjából.

További célok

A szociális szféra nagyon sokfajta tevékenységet ölel fel, ebből következően informatikai és adminisztrációs helyzete is heterogén. Természetesen a diverzifikált tevékenységi kör különböző szintű eszközökkel, illetve eszközparkkal párosul – ennek megfelelően a fejlesztés irányai és lehetőségei is igen változatos képet mutatnak. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a különböző szolgáltatások esetén a szolgáltató intézmények között nemcsak állami, hanem önkormányzati, egyházi, civil, sőt piaci szervezeteket is találhatunk, ami különböző fenntartókkal, tulajdonosokkal és finanszírozással jár. Ugyanakkor általánosságban elmondható, hogy a szektor informatikai rendszerekkel való ellátottsága – akár az oktatáshoz, akár az egészségüghöz képest is – elmaradott. A további fejlesztéseknek tehát egyaránt figyelembe kell venniük az elektronikus adminisztráció valós hardver- és szoftverigényét, képzéseket kell biztosítani a szociális és gyermekvédelmi szakemberek számára, továbbá – az adminisztráció szélesebb körre kiterjedő egységesítésére, valamint az igénybe vevők által is elérhető információs felület („kliens-életút”) biztosítására

egyaránt törekedve – egyéb szociális területeket is be kell vonnia a fejlesztésbe, és magát a lakosságot is informálnia kell az információs szolgáltatások egyre szélesedő spektrumáról.

Módszertani, szolgáltatástervezési pillér

A TÁMOP 5.4.1. kiemelt projekt módszertani, szolgáltatástervezési pillérének működése abban tér el a másik két tematikus szociális pillértől (tevékenység-adminisztrációs és szabályozási), hogy több, a szociális szakma mindennapi gyakorlatát fejlesztő, valamint a szolgáltatások működésének megismerését elősegítő tevékenység mentén járul hozzá a modernizációs célok megvalósításához. Fentiek tükrében a pillér öt fő fejlesztési területen járul hozzá az ellátórendszer hatékonyságának javításához: szociális szolgáltatások és gyermekvédelmi ellátások szakmai ellenőrzési, eljárási és engedélyezési rendszerének fejlesztése; a szociális ágazat általános fogyasztóvédelmi irányelveinek kidolgozása; az önkormányzatok szociális szolgáltatástervezési gyakorlatának felmérése és támogatása; 4) szociális szolgáltatások működési hatékonyságának felmérése; szociális szakemberek sok szempontú kompetenciafejlesztése.

A szakmai ellenőrzési rendszer fejlesztése során a projekt kiemelt szociális és gyermekvédelmi szakterületeit vettük figyelembe. A szociális ágazatból a családsegítést végző, valamint a bentlakásos idősellátást biztosító intézmények, míg gyermekvédelmi részről az átmeneti gondozási formák (családok és gyermekek átmeneti otthonai), a bölcsődei ellátás, a gyermekjóléti szakszolgálatok, a gyermekotthonok és lakásotthonok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok és a nevelőszülői ellátás kerültek kiemelésre. Így összesen 10 ágazati ellátási forma teljes ellenőrzési rendszerét dolgoztuk ki az ellenőrzést végző szerv kijelölésétől egészen az ellenőrzési jegyzőkönyvek leadásáig terjedően. Az elkészült szakmai anyagokat több tucat szakértő véleményezését követően juttattuk el a modellezést végző szociális módszertani intézményeinknek, amelyek közel száz modellhelyszínen tesztelték a fejlesztések gyakorlati működtethetőségét. Munkánk során kiemelt jelentősége volt a hatósági és szakmai ellenőrzési gyakorlatok funkcionális szétválasztásának, az ellenőrzési folyamat átláthatóvá, kiszámíthatóvá és egységessé tételének, valamint az ügyfélszempontok érvényesítésének.

Egyik legfontosabb fejlesztésünk a *szociális ágazat fogyasztóvédelmi irányelveinek kidolgozása* volt. Az építkezést ugyanis a folyamat elején kellett kezdenünk, mivel a szociális szolgáltatások területén nem beszélhetünk működő fogyasztóvédelmi rendszerről. A tevékenységnek különösen nagy jelentősége van az átalakuló, számos területen piacosodó szolgáltatási környezetben, ahol a fogyasztói jogi garanciák érvényesítése elengedhetetlen a leginkább rászoruló, csökkent igényérvényesítési képességgel rendelkező csoportok minőségi ellátáshoz való jutása érdekében. Az irányelvek ki-munkálásánál figyelembe vettük az Európai Unió ajánlásait, a hazai intézményi jó gyakorlatokat, valamint az ombudsmani jelentésekben megfogalmazott leggyakoribb fogyasztói panaszokat. Összesen 11 fogyasztójogi garanciát dolgoztunk ki, amelyek többek között foglalkoznak az ügyfelek magántulajdonhoz, személyes szabadsághoz és biztonsághoz, tájékoztatáshoz, személyes adatokhoz és képviselőhöz kapcsolódó alapvető jogaival.

Az *önkormányzatok szociális szolgáltatástervezésének elemzése* során 610 települési és megyei önkormányzat, kistérségi társulás és mikrotérség, valamint fővárosi kerület koncepcióját vizsgáltuk meg három átfogó kutatás keretében. Megállapítottuk, hogy a szolgáltatástervezési koncepciókészítés jelenlegi gyakorlata meglehetősen széttagolt, az egyes koncepciók tartalmilag és formailag nagyon különbözőek, a fejlesztések pedig ritkán alapulnak tényleges lakossági szükségletfelmérésen. A tervezési munka funkcionális hatékonyságának javítása érdekében szakértőink javaslatokat fogalmaztak meg, amelyek elősegítik a dokumentumok egységesítését, a különböző közigazgatási szintek közötti megfeleltethetőséget, továbbá a speciális szociális szükségletek kielégítését. A pillérben elkészült tervezés-módszertani háttéranyagokat egy szolgáltatástervezési kézikönyv formájában jelentettük meg, és tettük elérhetővé az önkormányzatok szolgáltatástervezéssel foglalkozó munkatársai számára.

A *szociális szolgáltatások felmérése* során a pillérrel együtt dolgozó módszertani intézmények közel 850 szociális alap- és szakosított szolgáltatás működésének hatékonyságát vizsgálták meg különböző kvalitatív és kvantitatív kutatási technikákkal. Elemzésünk kiterjedt a szolgáltatók együttműködési mintáinak feltérképezésére, a szolgáltatási tartalmak meghatározására, valamint az ügyfélutak vizsgálatára (egy esetalapú problémaanalízis érdekében). A be-

érkezett adatokból kiderült, hogy a szolgáltatórendszer meglehetősen merev szerkezetű, kevés az igazán innovatív szolgáltatási tartalom. Az intézmények viszonylag gazdag kapcsolati hálóval rendelkeznek, de ezek a kapcsolatok meglehetősen alacsony intenzitásúak, és többnyire az ágazaton belülről korlátozódnak. Az ügyfélút-elemzésnél kitűnt, hogy nincs a rendszeren belül hatékony klienskoordináció, az intézmények túlterheltek, valamint a hiányzó kapacitások és jogositványok miatt többnyire csak tüneti problémakezelésre van erejük.

Szociális szakemberek kompetenciafejlesztésére egy 15 alkalomból álló műhelysorozaton került sor. A szociológia, a szociális munka, valamint az elméleti és gyakorlati pszichológia eszköztárának felhasználásával olyan sokszempontú tudanyagot hoztunk létre, amely hosszú távon segíti a szociális szakemberek problémafelismerési és esetmenedzseri tudásának fejlesztését.

Kábítószerügyi pillér

A kábítószerügyi pillér fő célja az *integrált addiktológiai ellátások fejlesztése* volt. Az integráció a pillér munkájának keretében nem csupán az egyes – szociális és egészségügyi – ellátások közötti összehangoltság elősegítését jelentette, hanem abban is érzékelhető volt, hogy a projekt többi pillérének fő célkitűzéseit is magába foglalta. Így a pillér munkáján belül megjelent a szabályozás, a tevékenység-adminisztráció, a módszertani fejlesztések, és a kutatás is. Az integrált addiktológiai ellátások fejlesztését a pillér a szükségletekre alapozva kívánta megvalósítani. Célja volt, hogy modellprogramok keretében helyi szakemberek végezzék el az adott területre vonatkozó szükségletek feltárását, és ahhoz illeszkedve tervezzenek, majd hajtsanak végre fejlesztéseket az addiktológiai ellátórendszerben. További fontos törekvése volt a pillérnek, hogy lendületet adjon a minőségügyi fejlődésnek egyes szolgáltatások esetében, s ehhez szakmai szabályozó anyagokat dolgozzon ki.

A pillér munkájában a helyi fejlesztések négy modellhelyszínen tudtak megvalósulni. A négy helyszín kiválasztásában fontos szerepet kapott az adott terület kábítószer-problémára vonatkozó érintettsége, és a helyi addiktológiai ellátórendszer kiépítettsége. Így esett a választás *Miskolcra, Dunaiújvárosra, Észak-Pestre és Észak-Bu-*

dára. A minőségügyi fejlesztések ugyanakkor bizonyos szolgáltatástípusokhoz kapcsolódtak. Négy szolgáltatás esetében került kidolgozásra egy-egy szabályozó dokumentum: *plázákban/bevásárlóközpontokban/lakótelepeken csellengő fiatalok számára létesített célzott prevenciós programok; zenés-táncos szórakozóhelyeken működtetett célzott prevenciós és ártalomcsökkentő programok; megelőző-felvilágosító szolgáltatás; illetve tücsereprogramok.*

A pillér tevékenységét négy fő modulra bonthatjuk: szükségletmeghatározás; ellátástervezés; modellprojektek (fejlesztés, értékelés és elterjesztés); és szakmai szabályozás. Mind a négy folyamat esetében számos szakértői anyag – módszertani útmutató, tanulmány, kézikönyv stb. – készült egy ún. nemzeti szakértői gárda részvételével. A projekt során hozzávetőlegesen 130 tanulmány született a pillér munkatársainak közreműködésével.

A *szükségletmeghatározás* folyamatában első lépésként módszertani anyagok láttak napvilágot: több tanulmány, kézikönyv, illetve szakmai felkészítés segítette a négy modellhelyszín szakértői munkacsoportját abban, hogy elsajátítsák a szükségletfelmérés módszertanát. Ezt követően mind a négy helyszínen lezajlott egy-egy komplex szükségletfelmérés, amelynek keretében a helyi szakemberek feltárták a kezelésben lévő és kezelésbe nem kerülő (rejtőzködő) szerhasználók szükségleteit, jellemzőit és elégedettségét, a helyi ellátórendszer jellegzetességeit és hiányosságait, illetve a helyi szakemberek tudását, attitűdjeit és fejlesztési javaslatait. Dunaújvárosban – ahol jelentős a szerhasználók aránya, és az ellátórendszer kiépítettsége rendkívül alacsony szintű – a szenvedélybetegek részéről az alábbi új szolgáltatások iránt fogalmazódnak meg igények: drogambulancia, tücsereprogram, közösségi ellátás, önszolgáltató csoport, félutasház, rehabilitációs program, illetve védett munkahely. Kiderült továbbá, hogy a helyi szakemberek ismeretei nagyon hiányosak, valamint, hogy a rejtőzködő szerhasználók különböző okok miatt nem merik igénybe venni a létező szolgáltatásokat. Például félnek a lebukástól, szégyellik a problémájukat, illetve nem bíznak a kezelőhelyek titoktartásában. Miskolcon gyakorlatilag két szervezet biztosítja a szenvedélybetegek ellátását a városban, azaz itt is észlelhetünk hiányosságokat. Megjelentek igények a meglévő szolgáltatások fejlesztésére vonatkozóan: a kliensek nehéznek tartják a bejutást a metadon-fenntartó kezelésbe, illetve rugalmasabb ügyfélfogadást szeretnének. Továbbá új

szolgáltatások kialakítására vonatkozóan is szükségletek fogalmazódtak meg a szerhasználók részéről: a szociális szolgáltatások, kórházi ellátás, rehabilitáció, önszolgáltató csoport, lelki segítségnyújtás, illetve gyermekfelügyelet hiányoznak a szenvedélybetegek megfelelő ellátásából. Ebben a városban is megjelent, hogy a szakemberek ismeretei hiányosak, a rejtőzködő szerhasználók pedig főként családi problémákkal küszködnek, azonban szívesen bekerülnének a metadon-programba. Észak-Pesten a droghasználókkal foglalkozó intézmények száma aránylag magas, azonban több ellátási forma itt is hiányzik – pl. nappali ellátás, védett munkahely, védett szállás. A kliensek felől igényként fogalmazódott meg a könnyebb bekerülés a metadon-fenntartó programba, illetve a rugalmasabb ügyfélfogadás, nyitva tartás. Az Észak-Pesten rejtőzködő droghasználók magatartása rendkívül kockázatos (pl. közös tűhasználat), és főként az alacsony küszöbű/ártalomcsökkentő szolgáltatásokat, és klasszikus szociális és egészségügyi ellátásokat vennék igénybe. Észak-Budán a kliensek körében szükségletként jelent meg az intézmények nyitva tartásának és megközelíthetőségének javítása, illetve a várólista csökkentése. Jellemző a szerhasználókra a többszörös droghasználat és a hosszú drogkarrier. Leginkább egyéni konzultációra; szociális, családi és jogi jellegű tanácsadásra; HIV- és Hepatitisz-szűrésre és szubsztitúciós programokra lenne szükségük. A rejtőzködő droghasználók számára a legnagyobb problémát az interperszonális kapcsolataik, illetve a rendőrség jelentik.

Az *ellátástervezés* folyamatában szintén számos szakmai módszertani anyag készült, és egy nemzetközi konferencia is lezajlott a témában. A négy modellhelyszín a helyi szükségletek feltárására alapozva kezdte meg az ellátások tervezését, mindezt a helyi döntéshozókkal való egyeztetések fényében. Az ellátások tervezése kapcsán fontos fejlesztése volt a pillérnek a Magyarországi Addiktológiai Ellátások Portáljának – www.addiktellatasok.hu – kialakítása. A portál az addiktológiai ellátás területén dolgozó szakemberek számára jött létre azzal a céllal, hogy a helyi szükségletalapú tervezés folyamatát támogassa, és országos szinten képet adjon az addiktológiai ellátórendszer hiányosságairól.

A *modellprojekt* keretében mind a négy modellhelyszínen konkrét fejlesztések valósulhattak meg. Dunaújvárosban megkezdődött egy nappali ellátás és egy alacsony küszöbű szolgáltatás beindítása, továbbá egy komplex ifjúsági szolgál-

tatás, és egy partiszerviz szolgáltatás kialakítása is elindult. Miskolcon bővült az Avason már működő alacsony küszöbű szolgáltatás, emellett egy új alacsony küszöbű szolgáltatás kezdte meg működését a Vasgyár területén. Ezek mellett a drogambulancia megkereső szolgáltatásának kapacitásbővítése is a fejlesztések része volt. Észak-Pesten a korai kezelésbe vételt szolgáló megkereső munka koordinációs rendszerének kialakítása történt meg, illetve kidolgozásra került egy ún. „regionális infólap” a helyi szervezetek és szolgáltatók számára a továbbirányítás célszerűsége és megkönnyítése érdekében. Észak-Budán az utcai megkereső munka bővítése és asszertív utcai megkereső kialakítása zajlott, illetve megkezdődött a korai jelzőrendszer megerősítése is. A helyi fejlesztések értékelése is megvalósult a projektben, továbbá az eredményeket számos szakmai találkozó, workshop, rendezvény tette ismertté az ország egész területén.

A pillér keretében összesen 13 darab kiadvány (8 kötet és 5 brosúra) készült el, illetve az elkészült szakanyagok mindegyike online elérhető a www.modernizacio.hu oldalon.

Kutatási pillér

A TÁMOP 5.4.1. kiemelt projekt keretein belül a kutatási pillér feladata olyan kutatómódszertani megoldások kialakítása volt, melyek lehetővé teszik a szegénységgel, illetve a társadalmi kirekesztéssel fenyegetett csoportok életkörülményeit feltáró kutatásokat. Két csoportot vizsgáltunk, melyek a társadalom peremére szorultak. A romák és a fogyatékos emberek körében végzett kutatásaink számos – tudományos (szociológiai, kutatási) kérdések megválaszolásán túl kutatómódszertani fejlesztések során felhasználható – eredményre vezettek.

A kutatások alapsokaságát kijelölő meghatározások változatossága miatt az érintett csoportokat komplex módon közelítettük meg. A minták nagysága 2x2000 fő volt, akiket kérdőíves úton kérdeztünk meg alapvető szociodemográfiai adataikról, egészségi állapotukról, munkaerő-piaci helyzetükről, családi és lakóhelyi viszonyaikról, jövedelmi helyzetükről, szociális fogyasztásukról. Kutatásainkban elvárás volt, hogy nemzetközi viszonylatban is összevethető adatokat kapjunk mindkét népesség életkörülményeiről.

A *roma-/cigánykutatások* esetében az eltérő

megközelítéseket az okozta, hogy a tudományos diskurzusokban kétféle módon határozzák meg, ki a roma/cigány. Az egyik mintába („A”) azon magánháztartásban élő 16–64 éves korú személyek kerültek, akikről a helyi roma vezetők, a helyi cigány kisebbségi önkormányzat, illetve más roma érdekvédelmi és civil szervezetek képviselői mondták azt, hogy romák. A mintakeretet tehát azon személyek alkották, akiket a *saját roma környezetük* romának tart. A párhuzamos „B” kutatásban a helyi *nem roma környezet* besorolása adta a mintakeretet. A romák környezetében élő, velük foglalkozó, jellemzően nem roma intézmények képviselői a települési önkormányzat tisztviselői: a polgármester, a jegyző, a szociális iroda vezetője, a helyi pedagógusok, a családsegítő, illetve gyermekjóléti szolgálat munkatársai nyilatkoztak arról, hogy az adott településen hol található romák. Mindkét esetben a mintakeret összeállítása után véletlen kiválasztással történtek meg az interjúk.

A két megközelítés két eltérő sokaságot ír körül főbb jellemzőiket tekintve: a „B” kutatás által leírt népesség rosszabb helyzetben lévő csoport a munkaerő-piaci, iskolázottsági, jövedelmi, lakókörnyezeti szempontokat tekintve. Ha azonban a teljes, aktív korú népességhez viszonyítjuk az adatokat, a különbségek összemosódnak a két csoport között, mivel az eltérések a teljes, aktív korú népesség és a két csoport együttese között jelentősebbek – pl. a rendszeres munkavégzést tekintve a foglalkoztatottak aránya a teljes, aktív korú népességben 56%, míg a romák esetében 22% („A”), illetve 17% („B”).

A romák felemelkedését a magas színvonalú és integráló oktatás segítené leginkább. Egy diplomás romának 18-szor akkora esélye van elhelyezkedni, mint egy 8 általánossal sem rendelkezőnek. A települési hierarchia is számottevő esélykülönbséget mutat: egy budapesti romának ötször nagyobb az esélye a munkavállalásra, mint egy kistéleplésen élőknek.

A *fogyatékos emberekre irányuló kutatások* célja az volt, hogy átfogó és hiteles adatokat biztosítsanak. Ehhez hasonló országos reprezentatív, minden fogyatékoságtípusra kiterjedő kutatás nem volt korábban Magyarországon. A vizsgálatunk két megközelítésből indult ki: egy belső (önminősítés) és egy külső minősítésből. A „C” kutatásban azt tekintettük fogyatékos személynek, aki rendelkezik olyan tartósan fennálló testi vagy pszichés problémával, ami akadályozza őt minden-

napi tevékenységeiben. A „D” kutatásban azokat az egészségkárosodott (korábban megváltozott munkaképességűnek nevezett) embereket kerestük meg, akik rendelkeznek orvosszakértői szakvéleménnyel. A párhuzamosan zajló kutatásokban a magánháztartásokban élő 18–62 éves korú személyeket kérdeztük meg két, egyenként 2000 fős, többlépcsős, arányosan rétegzett valószínűségi mintán, a véletlen séta, illetve szűrőkérdés módszerével kiválasztva az interjúalanyokat.

A kutatások eredményei rávilágítottak arra, hogy az alapvető „törésvonalak” az orvosszakértői minősítéssel rendelkező („D” kutatás, és a „C” kutatás megfelelő almintája), illetve az önmagukat akadályozottnak tartó, de szakvéleménnyel nem rendelkező („C” kutatás megfelelő almintája) emberek között vannak. A szembetűnő eltérések a szakvéleménnyel rendelkezők csoportja esetében markánsak: munkaerő-piaci státuszukat tekintve az egészségkárosodott emberek („D” kutatás) foglalkoztatottsága 15%-os, míg az akadályozott emberek („C” kutatáson belül csak a szakvéleménnyel nem rendelkezők), illetve a teljes, aktív korú népesség foglalkoztatottsági aránya 55-56%. A vizsgálatok arra is rámutattak, hogy az egészségi prob-

lémák, melyek a későbbiekben a „rokkantossítást” megalapozzák, kilenc évvel a hivatalos eljárás megindítása (átlagosan a 44. életév) előtt jelentkeznek. A problémák közül a leggyakoribbak a krónikus betegségek és a mozgásszervi problémák, melyek aránya az életkor előrehaladtával növekszik.

Az egészségkárosodott emberek csoportjának magas az inaktivitási aránya (85%), jövedelemstruktúrájukban a szociális transzferek aránya 82%, elszegényedésük kockázata átlagosan 24%. A csoport foglalkoztatási mutatóinak javítása nemcsak gazdasági cél, hanem a társadalmi (re) integráció egyik fontos eszköze. Kétszer nagyobb a munkavállalási esélyük azoknak, akik részt vettek valamilyen rehabilitációs programban. Vizsgálatunk szerint az inaktívok negyede lenne visszavezethető a munkaerőpiacra, ha egészségi állapotuknak és képzettségüknek megfelelő munkalehetőséget tudnánk felkínálni számukra, aminek egyik eszköze a rehabilitáció.

Összeállították: Vajda Norbert, Kostyál Árpád, Mester Dániel, Szathmáry Tímea, Temesváry Zsolt, Kun Bernadette, Pál Zsolt, Nagy Andrea, Laki Szilárd Csaba, Drahos Zsolt.

Zeneterápia

Drahos Zsolt

Mi a zeneterápia? Mi történik egy zeneterápiás csoportban? Milyen szerepet tölthetne be a zeneterápia a hazai szociális munka gyakorlatában? Erről és még sok más, a zeneterápiához közvetlenül kapcsolódó kérdésről beszélgettünk zeneterapeutákkal: Urbánné Varga Katalinnal, az ELTE BGF nyugdíjas oktatójával, Kósa Györggyel, a miskolci Semmelweis Kórház Hospice Osztályának zeneterapeutájával, és Vadász Piroskával, a Thalassa Ház zeneterapeutájával.

Kapocs: Hogyan, miért kezdtek el zeneterápiával foglalkozni?

Urbánné Varga Katalin: Gyógypedagógus, zenetanár és zeneterapeuta vagyok. Elköteleződésem a zene iránt a kecskeméti ének-zenei általános iskolának köszönhető. Tanulmányaim után néhány évet tanítottam, majd 1975-ben a Bárcsi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolára – amely ma az ELTE Karaként működik – kerültem. Jelenleg is ott dolgozom. Kezdetben gyógypedagógus-hallgatókat tanítottam zenei, majd zeneterápiás alapismeretekre azzal a céllal, hogy ezt a tudást, tapasztalatot a rendkívül szerteágazó szakterületen alkalmazni tudják.

Az elsődleges célom a tanításban az volt, hogy a hallgatók ne féljenek hangot kiadni, és örömlüket leljék a zenében. Csak másodlagos cél lett, hogy tudjanak szolmizálni vagy kottát olvasni. Ez a nézet a hivatalos zenetanítás szemléletétől, elvárásaitól eltért, viszont később nagyon meghatározta az életutamat. 1985-ben találkoztam először olyan emberekkel Magyarországon, akik próbálkoztak már zeneterápiával. Akkor még nem volt erre itthon képzés. Pszichológusok, pszichiáterek, orvosok külföldi konferenciákon hallgattak ilyen témájú előadásokat,

és a saját osztályukon kipróbálták a módszert. Ezek receptív foglalkozások voltak. Arra jók, hogy történjen valami a betegekkel, tehát ne csak üljenek ott a folyosón és szívják a cigarettát egész nap, hanem lehetőségük legyen eltávolodni a saját problémájuktól, élményeket szerezni, önmagukat és a helyzetüket más aspektusból szemlélni. Persze nyilván voltak olyan szakemberek, akik tudtak a mélyebben rejlő lehetőségekről is. Én úgy kerültem közelebb a zeneterápiához, hogy megismerkedtem valakivel, aki a gyakorlatban is alkalmazta. Elmentem hozzá, megnéztem, hogy mi is ez, és feltérképeztem, hogy itthon ki mindenki foglalkozik ezzel. Ezt követően elindítottam a főiskolán egy zeneterápiás tárgyat – speciál kollégiumnak hívták –, ahová meghívtam előadást tartani a szakembereket, és én is beültem a hallgatókkal együtt tanulni. Később kimentem külföldi kurzusokra, konferenciákra további tapasztalatot gyűjteni, szakembereket megismerni. Majd amikor Pécssett elindult az első képzés, én is elvégeztem.

Vadász Piroska: A szüleim komolyzenészek, gyermekkoromban kilenc évig magam is zenéltem, de nem voltam elég tehetséges és kitaró ahhoz, hogy zenésszé váljak. Egyébként is másfelé vittek az útjaim. Viszont

a zene szeretete megmaradt bennem, és amikor 2005-ben pszichológiából diplomáztam, valahogy kézenfekvő volt, hogy a zeneterápia felé forduljak. Közben részt vettem egy 150 órás zeneterápiás önismereti csoporton is, Kósa Györgynél. Ekkor már biztosan tudtam, hogy ezt a módszert szeretném tanulni és alkalmazni. Így aztán jelentkeztem a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának művészetterápiás képzésére, zeneterápia specializációra, amit el is végeztem.

Kósa György: Úgy 30 évvel ezelőtt családi kapcsolat révén megismertem egy pszichiátert, aki egy Pest környéki pszichiátriai intézmény igazgató főorvosa volt. Az intézetében bevezetett egy festményekkel, képekkel teli műhelybe. Művészetterápiával is foglalkozott, s amit mutatott és mondott, az nagyon meggyőző volt. Lévéen én akkor még zenetanár, kérdeztem, hogy zeneterápia van-e. Ő erről nem sokat tudott. Ezt követően bekerültem egy verbális önismereti csoportba, amellyel nagyon közel kerültem a pszichoterápiás gondolkodáshoz. Végeredményben azt lehet mondani, hogy a képzőművészet-terápiás találkozás keltette fel az érdeklődésemet, elsősorban önmagammal szemben.

Ugyanakkor kerültem a zeneterápia közelébe, és ugyanazt láttam, amit Katalin már elmondott. Magyarországon a '70-es, '80-as évek elején voltak ugyan zeneterápiás próbálkozások, de nem létezett zeneterápia a szó szoros értelmében, nem voltak kiképzett szakemberek, nem volt ilyen képzés, stb. Amikor elkezdtem ez iránt érdeklődni, működött a Pszichiátriai Társaságon belül egy terápiás munkacsoport, de csak több mint 10 évvel később kezdődött a Pécsi Pszichiátriai Klinika és a Művészeti Főiskola közös vállalkozásában a zeneterápia oktatása. Én akkor már vezettem zenecsoportokat egy pszichiátriai intézmény rehabilitációs osztályán, ahol dolgoztam, de amíg nem fejeztem be a zeneterápiás képzést, addig a csoportjaimat nem neveztem zeneterápiának.

Kapocs: Hol, kikkel dolgoztak, dolgoznak zeneterapeutaként?

U. V. K.: A főiskolai oktatás mellett autista gyerekekkel foglalkoztam öt évig, ezen kívül néhány évig felnőtt értelmileg sérült fiatalokkal. 15 éve dolgozom egy kórházban is, idősokkal és pszichiátriai osztályon kezelt emberekkel, például szenvedélybetegekkel.

V. P.: Mint zeneterapeuta, a Thalassa Ház Pszichoterápiás és Pszichiátriai Rehabilitációs Intézetében dolgozom 2010 augusztusa óta. Az aktív zeneterápiás módszerrel dolgozom, leginkább csoportos improvizáció formájában, kevés strukturált feladattal ötvözve. Az aktív zenélés ebben a közegben azért fontos, mert sok depressziós, pszichotikus, borderline páciens van az intézményben. Számunkra a legfontosabb éppen az, hogy ne önmagukban merüljenek el, ne a saját gondolataik, hangulataik, hangjaik befolyásolják és határozzák meg a mindennapjaikat, hanem legyen egyfajta külső mérce, legyenek külső hangok. A páciens érezhesse azt, hogy ő is létre tud hozni valamit, hogy tud működni egy csoportban, úgy, hogy el is fogadják azt, amit csinál – még ha ez kívülről olykor kaotikusnak is hangzik. Az is fontos lehet nekik, hogy a közös zenélésben (időnként) van egy nagy, közös élmény, megélhetik, hogyan válhatnak vezetővé, de ha éppen úgy tetszik, vissza is vonulhatnak és hallgathatnak. Természetesen az aktív zenélést követő megbeszélés is fontos része a terápiának – e nélkül a módszer nem éri el a kellő hatást, hiszen nincs lehetőség a megélt feldolgozására.

Pszichológusként főállásban a Ferencvárosi Nevelési Tanácsadóban dolgozom, és abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy itt is alkalmazom a zeneterápiát a munkám során. Jelenleg két komplex művészetterápiás csoport zajlik, de egyéniben is alkalmazom a technikát, például serdülőknél, akár relaxációval kombinálva, vagy szelektív mutizmus esetén, amikor az egyik fő kommunikációs eszköz a játékon kívül a zene. Ezen túl nagyon jó kiegészítője lehet a szenzoros integrációs terápiának is, ahol szintén nagy szerepe van a ritmusnak, a dallamnak.

K. GY.: A zeneterápiás képzést követően egyrészt tovább dolgoztam ugyanabban a rehabilitációs részlegben, ahol korábban, másrészt a pécsi team meghívott, hogy a következő hároméves képzésben a zeneterápiás gyakorlatot én tanítsam a főiskolán. Ez rendkívül inspiráló volt. Tulajdonképpen már akkor, amikor elkezdtem a tanulmányaimat, tudtam, hogy pszichoterápiás osztályokon szeretnék dolgozni. Ez erősen kötődik ahhoz, hogy a '70-es, '80-as években egy hallatlanul szép és jó vonala volt a pszichiátriának, elsősorban Méreinek köszönhetően. Akkoriban alakultak a pszichoterápiás osztályok, sőt olyan osztályok, amelyek bizonyos diagnózis köré szerveződtek, mint például a borderline vagy pszichoszomatikus betegségek. Én már korábban is

azt gondoltam, hogy olyan pszichoterápiás osztályokon fogok dolgozni, ahol analitikus szemléletű gyógyítás folyik, és a pszichiátriának valamennyi spektrumát végigjáróm. Aztán 1998-ban érkezett egy felkérés, amire nem lehetett nemet mondani. Egy magánklinikára hívtak zeneterapeutának, ahol korai stádiumban felfedezett daganatos betegek gyógyításra vállalkoztak. Utána kezdtem el hospiceban dolgozni, előbb Pesten egy szeretetkórházban, három éve pedig Miskolcon. Mondhatni tehát, hogy zeneterápiás tevékenységet jórészt a klinikumban végeztem, de a munkám sokszor kapcsolódott a szociális szférához is. Például a Tündérhegyen a Wesley János Főiskola kihelyezett szociális munkás tagozatára járó hallgatóknak több éven keresztül tartottam zeneterápiás csoportot a nyári teregyakorlataikon. Innen született az a kapcsolat is, amely később elvezetett a Csomópont Ifjúsági Klubba, a VII. kerületbe, ahol mint a stáb egyik tagja, gyerekekkel csináltunk zenecsoporthoz.

Kapocs: Mi a zeneterápia? Hol vannak a határai?

V. P.: Azt hiszem, nem tudnám jobban megfogalmazni, mint ahogy ezt az Amerikai Zeneterápiás Egyesület tette: a zeneterápiában zenei eszközöket használnak, személyre szabottak a célok, terápiás keretek közt alkalmazzák, és csak szakemberek végezhetik. Szerintem nagyon különböző, hogy hol is vannak a határok. Függetlenül attól, hogy kiknek szól a zeneterápia, egyéniben vagy csoportosan alkalmazzuk, mi a célja, ki tartja, hol tartja, milyen időközönként, összesen hány alkalommal.

K. Gy.: Az én véleményem szerint a zeneterápia egy módszerspecifikus pszichoterápia. Az elmúlt sok év tapasztalatából azt mondanám, hogy amiben én kipróbáltam, ott jól működik. Szociális területen is. Például remekül bevált szociális munkás hallgatóknál önismereti csoportokban, a Csomópontban fiataloknál, de az aszódi javítóintézményben is csináltam háromnapos zeneterápiát, ami hihetetlen erejű volt. A Csomópontban vagy Aszódon a csoportban megjelenő interperszonális kapcsolatokra figyeltünk, egy-egy csoporttag külső személyes kapcsolataira. Éppen ezért nem is terápiának hívtuk, hanem zenecsoporthoz. Definiálni bármit lehet, és bizonyos alkalmakkor fontos is, de nem érdemes éles határvonalat húzni pszichoterápiás és szocioterápiás hatásmechanizmusok között. Nem gondolom ugyanis, hogy ha például

egyéni pszichoterápiában dolgozom egy beteggel, akkor annak ne lenne szocioterápiás mozzanata.

U. V. K.: A terápia szó eredetileg kísérést, támogatást jelent, ez az újkorban szűkült le a gyógyítás fogalmára. Én a kórházban sem tudok egyetlen egy klienst se meggyógyítani, nem azért, mert nem vagyok orvos, hanem mert az orvos kezében is csak akkor gyógyul meg a beteg, ha meg akar gyógyulni – és tesz is azért, hogy meggyógyuljon. A terápiás órákon csak a lehetőséget tudom megadni azzal, hogy olyan játékot ajánlok, amiről tudom, hogy merrefelé segít tapasztalatot gyűjteni, de ha a kliens pl. nem ad ki magából hangot – tudatosan kerülöm az éneklés szót –, vagy nem akar zenélni, akkor nem tudom hozzásegíteni az élményhez. Ezért nem szerencsés, ha a gyógyításra korlátozzuk a terápia fogalmát, és ezért végezhet olyan személy is terápiát, aki nem orvos, mert ezt az attitűdöt, szemléletet kell megtanulnia – saját tapasztalaton és a szükséges tanulmányain keresztül.

Ha más oldalról közelítünk, akkor mindeképp rögzíteni kell, hogy a zeneterápiának két működési módja van. Az egyik az aktív zenélés, amikor közösen zenélünk, a másik az úgynevezett receptív vagy befogadó zenélés, inkább zenehallgatás. A receptív terápia lényege, hogy az elérendő terápiás célhoz rendelve a terapeuta kiválasztja azt a zenét, amit – a terápiás cél érdekében – együtt meghallgatnak, és azt az instrukciót adja a klienseknek: próbáljanak arra figyelni, hogy bennük ez milyen benyomást, milyen érzéseket kelt, milyen gondolatok, esetleg képek, emlékek jöttek elő a zene hatására. Ha ugyanaz a zene például ellentétes érzéseket váltott ki az egyes hallgatókban, akkor el lehet beszélgetni arról: vajon ennek a zene az oka, vagy valami más, és vajon miért is? Éppen ezért nem lehet azt mondani, hogy *a* zene gyógyít, mert mindenkit – az éppen aktuális lelkiállapota, vagy a műveltsége, vagy az előélete miatt – más érinthet meg. Erre is hadd mondjak példát! Bálint Árpád, a szakma nagy öregje mesélte nekem, hogy amikor Dobán, a pszichiátriai szakkórházban alkoholbetegeknek vezetett zeneterápiás foglalkozásokat, nagyon sokat kellett dolgoznia azon, hogy a pácienseket érzelmileg ne csak a magyar népzene mozgassa meg. Szocializálni kellett őket arra, hogy a számukra nem ismerős, pl. Haydn-zenére is tudjanak figyelni, hogy ne idegesítse fel őket, hanem a zenében, a zenén keresztül képesek legyenek megfigyelni, megérteni a

saját érzéseiket. Tehát sok mindenre kell ügyelni akkor, amikor zenét választok.

V. P.: Igen, a receptív zeneterápia esetében is tudatosan kell használni a zenét, és a módszer nem is mindig ajánlott. Például pszichotikusoknál kifejezetten nem, hiszen ez a típusú elmélyülés csak további befelé figyelést eredményezhet. A figyelmet, koncentrációt, gondolatokat, érzelmeket ebben az esetben éppen „kifelé” szükséges irányítani, ezért is alkalmazunk ezzel a betegcsoporttal inkább aktív zeneterápiát.

U. V. K.: Az aktív módszer, amit gyakrabban alkalmazunk, azt jelenti, hogy egyszerű hangszerekkel – amelyeket Orff-instrumentáriumnak nevezünk – dolgozunk, improvizálunk, illetve játszunk zenei játékokat. Ezeknek a hangszereknek a megszólaltatása nem igényel különösebb zenei tudást vagy adottságot. Csörgő-börgőkről, dobokról, xilofonról, metallofonról van szó, olyan hangszerekről, amelyeket rázni kell, kapargatni, ütögetni stb. Ez nagyon fontos, hiszen általában a kliensek nagy részének nincs zenei előképzettsége. De nem is kell, hogy legyen, hiszen itt nem produkcióról beszélünk, itt a zeneszerszámok kicsit úgy működnek, mint egy báb. Én is vagyok, meg nem is én vagyok. Egy kicsit elválaszt engem a világtól, hogy a kezemben fogok egy dobot, de végül is magamat fejezem ki általa. A hangszer kevésbé intimé teszi a dolgot, éppen ezért jobban meg merem tenni, mert hiszen nem én vagyok teljesen. Már maga a hangszer kiválasztása is kifejez valamit. Ezt az úgynevezett „bemutakozás” című játék érzékelteti legjobban. Itt az az instrukció, hogy a résztvevő válassza ki azt a hangszert, ami számára a leginkább testhezáll, a legszimpatikusabb, aminek a segítségével a három legfontosabb tulajdonságát legkönnyebben meg tudja jeleníteni. (Ezt az instrukciót csak segítségül mondom, mert kapaszkodót ad a kliensnek az eddig „elképzeltetlen” feladathoz.) Amikor eljátszik valamit ezen a hangszeren, akkor a csoport nyilván nem tudja kitalálni, hogy ő mire gondolt, mit szeretett volna kifejezni, viszont a játéka alapján bizonyos jelenségekre lehet reagálni. Alapszabály, hogy soha nem kritizálunk és nem minősítünk, hanem csak arról beszélünk, hogy milyen gondolatokat, benyomásokat keltezt bennünk valaki zenélése (vagy a közös improvizációnk). Ha valaki például egy olyan eszközt választ, aminek alig van hangja, és azt is éppen hogy csak megszólaltatja, akkor azt lehet visszajelezni, hogy a játéka alapján visszahúzódnak tünik, olyannak, aki talán nem szeret szerepelni, vagy azt,

hogy érzékeny. A visszajelzések természetesen függenek attól is, hogy a csoportból ki mire figyelt föl a zenélés kapcsán. És akkor nem az lesz a fontos, hogy az, aki zenélt, mit akart eljátszani, hanem az, hogy egy tükröt tartanak elé a többiek, ami elősegíti az önismertét. Ezzel a játékkal nagyon jó tapasztalataim vannak, mert többnyire elámulnak a bemutatkozásra vállalkozók, hogy a visszajelzésekben megfogalmazottakból mennyi minden illik rájuk.

Kapocs: Az aktív zeneterápiában miért olyan fontos az improvizáció?

K. Gy.: Az improvizáció az aktív zeneterápia sine qua non-ja. Ha a zeneterápiát módszerspecifikus pszichoterápiának értelmezzük – és én ezt teszem –, akkor csak az improvizációnak lehet érvényessége.

U. V. K.: Minden órán improvizálunk. Szabad improvizációval dolgozunk, ahol nincs semmilyen szabály, sem időkeret. Volt olyan alkalom, hogy az óra feléig játszottunk – 60 percesek a foglalkozások –, de olyan is, hogy csak néhány percig. Ezután beszélgetünk arról, mit éltünk meg, mit éreztünk, mit tapasztaltunk.

A szabad improvizáció mellett lehetnek a zenélésnek egyszerű szabályai is. Például egy vezetett improvizáció esetében kérhetem azt, hogyha valakinek van valamilyen élménye, története, amit szeretne megosztani velünk, mondja el, a társai pedig megszólaltatják a hangszereken. Nemrég az egyik kliens egy kirándulásról mesélt, hogyan másztak fel a hegyre, eközben milyen élmények érték, előbb könnyedén ment, aztán kapaszkodnia kellett, lihegett, lelassult, megcsúszott. Néhány csoporttag elképzelte, és a hangszerek segítségével eljátszotta a történet mozzanatait. Utóbb megkérdeztem a történet előadóját, hogy sikerült-e felidéznie az improvizációnak az élményt, azt felelte, hogy tökéletesen.

Akik először rögtönöznek, azok általában félnek az egész helyzettől. A legelső tapasztalat, hogy káosz alakul ki. Ha itt abbamarad a zenélés, akkor meg szoktam kérdezni: mit gondolnak, miért van a káosz? A válasz többnyire az, hogy improvizáció közben a saját hangszeremmel vagyok elfoglalva, a másik ember meg szintén a magáéval. Az órák során ismétlődő improvizációs tapasztalatok előbb-utóbb eljuttatják a csoportot ahhoz a felismeréshez, hogy figyelni kellene egy-

másra, valamint jó, ha tudunk együttműködni, tudunk alkalmazkodni egymás ritmusához, tempójához, mert úgy élvezhető zene születik. A megszülető zenék, illetve a zenélés élménye ennél a megfogalmazható felismerésnél mélyebb hatásokat is indukál. Emlékeket mozgósít, fantáziát gazdagít, érzéseket fejez ki. A tudatosítható tapasztalatok a szocioterápiás célt fogalmazzák meg. És hát a végső cél az, hogy ne csak a hangszert, hanem magunkat – azaz a saját hangunkat – is bekapcsoljuk. Mikor vagyok még jobban benne a zenélésben? Ha már nem – vagy nem csak – a hangszerem ad hangot, hanem én is. S ez nem a hagyományos éneklést jelenti elsősorban, hanem az improvizatív önkifejezést.

Kapocs: Milyen csoportban dolgoznak?

V. P.: A Thalassa Házban nyitott a csoport, ami azt jelenti, hogy csatlakozhatnak hozzánk, természetesen nem akárki, hanem az, aki előzőleg az egyéni kezelőjével ezt így beszélte meg, illetve már bizonyos ideje a Házban van.

U. V. K.: A kórházban, ahol dolgozom, az intézmény finanszírozási rendje jelenleg nem teszi lehetővé a zárt csoportot. Régebben egy alkoholfüggő beteg három hónapot bent lehetett a kórházban. Ebből az első 4-6 hét azzal telt el, hogy fizikailag

valahogy feljavították az állapotát, a következő hetek pedig azzal, hogy mindenféle csoportba járt. Ez azt jelentette, hogy hat hétig heti két alkalommal mindig ugyanazok az emberek ültek bent a foglalkozáson, és így egy idő után nyitottabbak lettek, megismerték egymást, volt miről beszélniük. Akkor sokkal hatékonyabban tudtunk dolgozni. Egyrészt egészében, csoportdinamikai szempontból, hiszen a célok között szerepel, hogy az elszigeteltségből együttműködés, alkalmazkodás alakuljon ki. Másrészt én is, mint terapeuta, tudtam a terápiás cél szerint tervezni: innen indulunk, és ide szeretnék eljutni.

Kapocs: Ki csinálhat zeneterápiát? A tapasztalatok mit mutatnak, milyen területről érkeznek a zeneterapeuták?

V. P.: Szerintem csakis olyan valaki alkalmazhatja a zeneterápiás módszereket, akinek legalább minimális saját élménye van a módszert illetően. Ha a pszichológia területén szeretné alkalmazni, akkor ez különösen fontos, de azt hiszem, minden területen így van ez. Az én tapasztalatom szerint sajnos túl kevés zeneterapeuta érkezik segítő szakmákból. Ez nem azt jelenti, hogy egy zenész, egy tanár vagy egy gyógypedagógus ne lehetne jó zeneterapeuta, sőt. De fontos lenne, hogy nekik is legyen igényük a pszichológiában való jártasságra, mert én azt vallom, hogy a

zeneterápia valójában zene-pszichoterápia, és ha az, akkor bizony ugyanannyi képzés és önismeret szükséges hozzá, mint a pszichoterapeutává váláshoz.

U. V. K.: Külföldön azt láttam, hogy sokkal szélesebb spektrumban használják a zeneterápiát. Szerettem volna, hogy nálunk is olyan képzés jöjjön létre, amely egy tágabb területet felölelő képzettséget ad. Így a prevenció munkát is megcélozhattuk. Ezért is indítottuk be a gyógypedagógiai karon a diploma utáni képzést 2006-ban, mert az első, a 90-es évek elején indult pécsi képzés elsősorban a klinikumra, a pszichiátriára fókuszál. Jelenleg körülbelül 100 szakembernek van Magyarországon zeneterapeuta képesítése, de a képzés a szakmajegyzékbe csak egy éve került be hivatalosan. Tulajdonképpen azóta lehetne ellenőrizni, hogy csak képzett zeneterapeuta végez-e ilyen tevékenységet. Sajnos erre még nincs sem hivatalos igény, sem formai lehetőség.

A mi képzésünknel a jelentkezés előfeltétele, hogy a jelentkezőnek legyen egy 120 órás sajátélménye, másrészt az, hogy minimum hat zeneiskolai osztályt végzett. Ennek az oka, hogy zenével fog dolgozni, mint eszközzel, és ha az eszköz nem ismeri, akkor hogyan tudná azt alkalmazni? Ezt követően egy háromfordulós felvételin vesz részt a jelentkező. (A külföldi képzéseknél azt láttam, hogy a diplomázás egyik feltétele, hogy a végzős hallgató egy fél estét betöltő koncertet tudjon adni az eredeti hangszerén! Mi ilyen magas követelményeket nem tudunk előírni.)

A 870 órás képzés keretében természetesen komoly pszichológiai, pszichiátriái és egyéb szakismereteket is elsajátítanak a jelöltek, amelyek szándékaink és reményeink szerint felkészítik őket a zeneterápiás munkára. Ennek ellenére tudjuk, hogy ahhoz, hogy zenepszichoterápiát is végezhesenek, még több tapasztalatra és ismeretre lenne szükség. Ezért ajánljuk, hogy teamben, és szupervízió mellett dolgozzanak.

Főként tanárok, pszichológusok, óvónők jelentkeznek a képzésre, de vannak már közgazdász – eredetileg valószínűleg pályátévesztett – hallgatóink is. Szociális munkásunk eddig nem volt.

K. Gy.: Korábban én is úgy gondoltam, hogy a magas szintű zenei képzettség elengedhetetlen ahhoz, hogy egy zeneterapeuta biztosan értse a zene lélektani kódját. Tudja például azt, hogy

egy trauma átdolgozásához milyen zenét kell választani, ehhez pedig nem elég a hallás, a laikus fül. Ma már ennél árnyaltabban látom a dolgot, úgy vélem, nagyon nagy baj a képzéseknél, hogy kizárja azokat, akik nem rendelkeznek kellő zenei előképzettséggel. Éppen ezért kipróbáltam Pesten egy olyan önismereti csoportot, ahova bárki jöhetett, olyan is, akinek nem volt diplomája vagy zenei előképzettsége. Mindemellett hihetetlen jó eredményeket tudtunk elérni. A motiváció ereje számít ugyanis, a tudások, mint például a hangszerismeret, nagyon hamar pótolhatók. És nem úgy, hogy megtanulunk három év alatt zongorázni. De hát nem is ez a fontos a terápiában, hiszen nem használunk olyan hangszert, ami a kliensben azt az érzést kelti, hogy kell tudnia hangszeren játszani. Ez magából a zeneterápia lényegéből következik, mivel nem egy produktum jön létre, hanem a lelki állapotnak, a folyamatoknak a megjelenítése.

Kapocs: Milyen alkalmazhatósági területét emelnék ki a zeneterápiának?

V. P.: Nagyon széleskörűen alkalmazható, a korai fejlesztéstől egészen a halálba való kísérésig. Használható autizmussal élőknel, értelmi fogyatékosoknál, mozgásrészleteknél, kómában lévőknél, de önismereti céllal is.

U. V. K.: Mi, amikor a képzést kialakítottuk, azért is döntöttünk úgy, hogy nem csak zenetanárokat vagyunk hajlandók fölvenni, hogy prevenció céllal is tudják alkalmazni a zeneterápiát szakemberek, elsősorban az óvónők és az alsó tagozatban tanítók. Azt gondoljuk, hogy ezzel a szemlélettel, tudással dolgozó szakemberek egy sor, a felnőttkorban kialakuló deformációt megelőzhetnek, olyanokat, amelyek később csak nehezen lennének korrigálhatóak.

Kapocs: Mi történik egy zeneterápiás alkalom során? Tudnának-e említeni egy jellemző játékot a gyakorlatukból?

V. P.: A Thalassa Házban egy zeneterápiás alkalom 1,5 óra, heti egyszer. Itt nyitott a csoport, a létszám maximuma 12 fő. Összesen 12 alkalommal jöhet egy páciens, ami nagyjából 12 hét, három hiányzás megengedett. Három hónap szerintem minimum szükséges ahhoz, hogy a páciensek megtapasztalják, mit is jelent heti szinten közösen zenélni, és aztán az ott megélt érzelmeinkről közösen beszélni.

A páciensekkel körben ülünk, körülöttünk rengegféle hangszer. Általában van egy nyitó kör, egy kis szertartásos kezdés, ha újak vannak a csoportban, bemutatkozás. Aztán kb. 40-50 percen keresztül közös, improvizatív zenélés. Ebben az a fantasztikus, hogy tényleg mindig más. Van, amikor nagyon egymásra tudnak hangolódni a csoporttagok, máskor – akár ugyanez a csoport – tele van feszültséggel, szinte nincs két ugyanolyan ritmus, hangzás, harmónia. A közös zenélésben az az izgalmas, hogy a bennünk lévő történések kívülre helyeződhetnek. A Thalassában nincs receptív zeneterápia, mivel a páciensek összetétele ezt nem teszi lehetővé. Tehát csak az aktív zenélésre, és ennek megbeszélésére helyezük a hangsúlyt.

U. V. K.: Van egy nagyon jó játék, amit szívesen játszanak a kliensek. Hangszeren egy-egy hangot adunk körbe. Bárki megszólaltathat kettőt is – ha zenei szempontból nézem, akkor az „tá” / „ti-ti” viszonynak értendő –, de az fontos, hogy folyamatosan adjuk egymásnak a hangot. Hol „tá”, hol „ti-ti” szól, de a szabály az, hogy amikor „ti-ti”, akkor visszafordul az irány, anélkül azonban, hogy a folyamatosság megakadna. Mint egy zeneműnél. Ha terápiás feladatként játszunk a kliensekkel, nem ragaszkodva természetesen a pontos ritmusviszonyhoz, akkor először is az derül ki, hogy rendkívül nehezen tudnak figyelni. Annak ellenére, hogy a szabály nagyon egyszerű. Rendszeresen eltévesztik, sokszor nem tudják eldönteni, hogy kettőt, vagy egyet üssenek. Nem veszik észre például azt, hogy ha hárman ülnek egymás mellett, s a két szélső mindig kettőt üt – és így mindig visszafordul a hang –, akkor a középső „benne marad”. A játékot követő beszélgetésben kibontjuk, hogy mit is kellett, lehetett volna csinálnia a középső embernek. A válasz többnyire az, hogy mivel idegesítő volt a helyzet, egyszerűen nem jutott eszébe, hogyha ő is kettőt ütne, akkor rögtön az ő kezébe kerülne az irányítás, és befolyásolni tudná a folyamatokat. Így tudunk a zenei játékok ürügyén bizonyos tapasztalatokat, megfigyeléseket tenni, amit vonatkoztathatunk saját magunkra, illetve kicsatolunk az életbe. Azt azért el kell mondanom: nehéz volt megtanulnom, hogyan is segítsen hozzá a klienseket ahhoz, hogy ők maguk ismerjék fel ezeket a jelenségeket, és maguk tanulják meg, hogy ez a tapasztalás miként segíti őket kint az életben.

A kérdés kapcsán eszembe jut egy régi csoport

is, akikkel a télhez kötődő élményeket improvizáltuk. Egy nagyon rossz fizikai és mentális állapotban lévő, már többször visszatérő szenvedélybeteg aszszony olyan fantasztikus finom mozgással és gyönyörű metallofon hanggal játszotta el a hőesést, hogy a mai napig a fülemben és a szememben van az élménye.

K. GY.: Az én példám egy vidéki idősotthonban működő csoportban történt, ahol egyébként nagyon ellenálló intézményi közegben kellett dolgoznom. Miután megtudtam, hogy az intézményben nemrég meghalt egy lakó, aki egy néninek és egy bácsinak a szobatársa, egy másik résztvevőnek pedig közeli hozzátartozója volt, úgy éreztem, hogy ezt valamilyen módon fel lehet, fel kell dolgozni. Bevittem a csoportba DVD-n Puccini „Bohéméletét” című művét olaszul. Maga a történet dióhéjban a szerelemről és a halálról szól. Arra gondoltam, hogy mivel a szerelem és halál rész zenei anyaga nagyon hasonló, így nem lineárisan, a szerelem-búcsúzás sorrendjében fogom nekik megmutatni, hanem fordítva. Mert hiszen a helyzetből adódóan nekünk a gyásszal kellett kezdenünk, és csak azt követően jutottunk el az egymásra találáshoz. Természetesen nem kérdeztem meg az időseket arról, hogy mi történt az otthonban, hiszen az álságos lett volna. Ehelyett lejátszottam az opera fő dallamát egy szintetizátoron. Sokszor eljátszottam, hogy a dallam beivódjék. Majd röviden elmeséltem a történetet, hogy erre ne is kelljen odafigyelniük, ahogyan arra se, hogy a felvételen olaszul énekelnek, hanem csakis arra koncentráljanak, hogy amit hallanak, az milyen érzést kelt bennük. Az, hogy a tizenvalahány fős csoportból néhányan sírtak, nagyon szépen, csendesen sírtak, csak az egyik fontos jelzése volt annak, hogy milyen mélyen megérintette őket a gyász átdolgozásának ez a módja.

Kapocs: Hogyan kapcsolódik a zeneterápia más terápiákkal?

U. V. K.: Lehetőség van a komplex alkalmazásra, ilyenkor nem megbeszéljük az élményeket, hanem lerajzoljuk, lefestjük, s így a képről is beszélgetünk, de az is lehet, hogy mozgunk a zenére. A képzésben is szerepel mozgás és vizuális terápia.

K. Gy.: Én számtalan pszichodramatikus és verbális elemet is használok a zeneterápiában. A képzőművészet-terápia zeneterápiával való keve-

redését – például a zenére festést – meglehetősen problematikusnak tartom, mert azt gondolom, hogy ez nem zeneterápia. Mert a zene elindít valamilyen lelki folyamatot, és utána történik valami a csoportvezető utasítására, ami ezt a folyamatot nem engedi a maga természetességével továbbhaladni, hanem át kell tenni egy más közegbe. Ezzel pedig egy olyan beavatkozás történik, ami megakasztja a lelki processzust. A mozgás teljesen más, hiszen a testem nincs csöndben, az is zenél. A zenét táncoljuk el. Nincs közbeiktatva semmi, a zene belsővé válik, amit a táncban megjelenítünk. Én a terápiás munkámban és a csoportvezetésben is azt követem, hogy ha kiderül, hogy adott esetben nem a zeneterápia segít, akkor bevonok más terápiákat, pl. verbális, mozgásterápiás vagy pszichodramatikus elemeket.

Kapocs: A zeneterapeutáknak van-e valamilyen szakmai szervezete?

U. V. K: Több ilyen is létezik. A Magyar Zeneterápiás Egyesület mellett, melynek elnöke is vagyok, működik Pécsen az Albert Schweitzer Művészetterápiás Társaság, valamint Debrecenben a Kelet-Magyarországi Művészetterápiás Társaság. A mi egyesületünk környékén elég sokan érdeklődnek, de igazán aktív egyesületi munkáról nem beszélhetünk, mivel az emberek sajnos nagyon nehezen mozgósíthatóak.

V. P.: A Pécsen végzett évfolyamtársaimmal évente legalább egyszer találkozunk, hogy megbeszéljük a szakmai tapasztalatokat. Ezekre a találkozókra vendégeket, szakértőket is meghívunk.

Kapocs: Köszönjük a beszélgetést, sokat tanultunk belőle. Úgy tűnik, hogy a zeneterápia a segítő szakmák között is egy új kapcsolatot jelenthet.

Az interjút készítették: Aczél Zsófia és Gyarmati Andrea

Ajánlott irodalom, egyéb forrás

Buzási, Nikolaus (2003): *Írások a zeneterápiáról*. Pécs, PTE Művészeti Kar.

Moreno, J. J. (2007): *Belső zenéd dallama. Zeneterápia és pszichodráma*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.

Orff, Gertrud (1994): *Orff-zeneterápiájának alapfogalmai*. Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.

Decker, Hans – Voigt, Helmut (2004): *Zenével az életbe. A hangok szerepe a várandósság idején és kisgyermekkorban*. Budapest, Medicina.

Fekete Anna (2009): Integratív zenepszichoterápia I. *Pszichoterápia*, 18. évf. 1. sz. 29–36. o.

Fekete Anna (2009): Integratív zenepszichoterápia II. *Pszichoterápia*, 18. évf. 2. sz. 4–11. o.

Kósa György (2002): *A pszichológiai újjászületés esélye (Zeneterápiás esettanulmány)*. Pécs, PTE Művészeti Kar Könyvtára.

Kósa György (1999): *A pillanat ára, avagy involválódás és disztancia*. Budapest, Pszichodráma Ünnepi Kiadvány.

<http://video.google.com/videoplay?docid=-8000409016826512649>

Széljegyzetek egy tanulmány margójára

Scharle Ágota: *A foglalkoztatási rehabilitáció hazai támogatásai és eredményessége* című, a Kapocs folyóirat X. évfolyamának 2. számában (2011. július) megjelent tanulmányával kapcsolatosan fontosnak tartom előrebocsátani, hogy a jövőre vonatkozó javaslatok nagy százalékával maradéktalanul egyetértek, ezek jelentős része szerepel is a várható jogi szabályozásra vonatkozó szakmai terveinkben és szándékainkban. Ezzel együtt fontosnak tartom azt is, hogy néhány széljegyzetet tegyek a tanulmány margójára, amelyek a leírtaktól eltérőek, és árnyalják a levont következtetéseket.

A tanulmány egészében érzékelhető az az alapkoncepció, amely szerint a szerző versenytársaknak tekinti a megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató és a szolgáltató szervezeteket, egyértelműen letéve a voksát a szolgáltatók tevékenysége mint generális megoldás mellett, a foglalkoztatók ellenében. Ez a koncepció alapjaiban vitatható, mert nem elemzi a két struktúra kialakulásának folyamatát, annak időbeni eltérését, és nem hangsúlyozza azt, hogy ezen két struktúra különböző elemei más és más időszakokban, más és más társadalmi-gazdasági körülmények között, más elvárásoknak, más céloknak az elérése érdekében alakultak olyanná, amilyenek láthatók most, 2011-ben. Természetesen nem vitathatóak a (re)integrációról szóló általános megállapítások, mint a rehabilitációval kapcsolatos végző elvárások, de nyilvánvalóan a két szervezet cél- és érdekeltégi rendszere, rendeltetése, jogszabályi környezete más és más. Ebből adódóan oktalanság lenne számon kérni például a szolgáltatókon a saját szervezetükön belüli foglalkoztatást, annak mennyiségi mutatóit, és azt összevetni a védett/akkreditált szervezetek ilyen adataival.

Álláspontom szerint ezen szervezetek nem állíthatók szembe egymással, konkurálásukra nem lehet koncepciót, stratégiát építeni. Jelen helyzetben mindkettőnek megvan a maga feladatköre, a jogszabályok által behatárolt mozgástere, teljesítményüket csak ezen belül, nem pedig egymással összevetve lehet mérni. Mindkettő egy-egy önálló, szükséges színe a foglalkozási rehabilitáció sokszínű

palettájának, mely színek nem moshatók össze, illetve egyik sem törölhető le egyik pillanatról a másikkal erről a palettáról.

Fontos megemlíteni, hogy 2006-tól a támogatások vonatkozásában bevezetett szükségszerű változásoknak köszönhetően ugyan jelentősen csökken az igénybe vehető támogatás összege, ám az új szabályozás sem írta elő a munkáltatónak a kötelező kihelyezést, és nem is tette ebben érdekeltté az érintett szervezeteket. A kormány a Széll Kálmán-terv kapcsán jelenleg is dolgozik azon, hogy ezt a statikus rendszert dinamikusabbal váltsa fel, ahol a támogatott szervezetek érdeke a rehabilitálható személyek nyílt munkaerőpiacra történő folyamatos integrálása.

A támogatásban részesülő szervezetek közül a költségkompenzációs, valamint rehabilitációs támogatásban részesülő szervezetek éves szinten jelenleg nagyságrendileg 1,2-1,3 millió Ft/fő támogatást kapnak a foglalkoztatáshoz, ennek jelentős része az adó- és járulékbefizetés címen vissza is áramlik az államkasszába.

A tanulmány elolvasása és a következtetések levonása során nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kutatásban szereplő és elemzett tevékenységek is a területileg igencsak tagolt és többféle síkon szegregált magyar munkaerőpiacon zajlanak, így onnét kiragadottan vizsgálni egy-egy területet nem célszerű.

A tanulmányban a munkaerőpiacra való (vissza)juttatásaiban sikeresnek minősített és részletes elemzés alá vetett, szolgáltatásaiban kiemelkedő öt szolgáltató szervezet közül három a főváros és környéke munkaerőpiacán, egy Pécsen, és egy Hódmezővásárhelyen tevékenykedik. (Ide tartozó és önmagáért beszélő adat, hogy 2010 júliusában a nyilvántartott álláskereső relatív mutatója¹ Budapesten 3,98%, Pest megyében 4,95%, Pécsen 7,06%, Hódmezővásárhelyen 8,77% volt, míg ebben az időszakban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ez a mutató 14,06%, Nógrádban 13,52%, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 13,85% volt.)

Nyilvánvaló, hogy szolgáltatásokkal csak olyan térség munkaerőpiacára van esélye visszajutni a megváltozott munkaképességű munkavállalók-

nak, ahol a munkaerőpiac felvevő- és fogadókészséget is mutat. Ebből adódik, hogy hasonló sikerekről nem adhatnak számot az ország keleti, északi részén tevékenykedő szolgáltatók, és ezek tevékenységeiről nem is olvashatunk a tanulmányban. A modellértékű gyakorlatok nem ezeken a területeken, területekre lettek kimunkálva.

Ugyanakkor mind a védett szervezetek, mind a kiemelt akkreditációval rendelkező munkáltatók zöme – mint foglalkoztató – székhellyel, telephellyel, jelentős foglalkoztatotti létszámmal van jelen a keleti, északi régiók munkaerőpiacán. Foglalkoztatóként való jelenlétük a munkaerőpiacon azt bizonyítja, hogy az aktuális támogatási, finanszírozási feltételek mellett mind a munkáltatóknak, mind a munkavállalóknak érdekében áll e foglalkoztatási formában részt venni. Ebben a helyzetben jelentős léptékű, nagyságrendi változást a helyi munkaerőpiacok változása hozhat. Ugyanis, ha a megváltozott munkaképességű munkavállalóknak az elsődleges munkaerőpiac majd kedvezőbb foglalkoztatási feltételeket tud nyújtani – a jelenlegi védett, akkreditált foglalkoztatóknál –, akkor a piac szabályai szerint legelőször ezekről a munkahelyekről fogja „kiszipantani” a felkészült, munkagyakorlattal rendelkező megváltozott munkaképességű munkaerőt. Ezt követően fog csak megnőni ezen térségekben (is) a szolgáltatások iránti igény, az ilyen jellegű szolgáltatók jelentősége, mert a munkaerőpiacon megnő, és folyamatosan meg is marad a kereslet a megváltozott munkaképességű munkavállalók iránt is. A munkaerőpiac változása természetesen elsődlegesen a nemzetgazdaság változásának függvénye, de e sajátos foglalkoztatotti kör vonatkozásában az érdekeltégi/támogatási rendszerek átalakítása is alapjaiban képes átstrukturálni térségenként a megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztatók körét.

Az elsődlegesen munkaerőpiacon visszajuttatott megváltozott munkaképességű munkavállalók esetében igazán a be/visszajutáson túl még an-

nak lehetett volna tanulságos a – messzemenő következtetések levonására alkalmas – vizsgálata, hogy milyen munkáltatóhoz is kerültek a munkavállalók, részesültek-e ott a munkáltatók valamilyen foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatásban, vagy mindenféle támogatás nélkül történt a foglalkoztatásuk. További kérdés lehetett volna, hogy meg tudnak-e maradni 6/12 hónapon túl is az elsődleges munkaerőpiacon, akár munkahelyváltás mellett is?

A tervezett változásokról

Itt is szeretném hangsúlyozni, hogy egyetérték a szerzővel abban, hogy a rendszer átalakításra szorul. A jövőre vonatkozóan a jelenlegi minősítési rendszert, a rokantsági ellátásokat és a támogatási rendszert egyaránt megváltoztatni javasoljuk. A tervezett változtatások fő célja, hogy aki egészségi, szociális és foglalkoztatási szempontból egyaránt alkalmas vagy alkalmassá tehető a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre, annak visszavezetése történjen is meg. A támogatások átalakításának alaptétele az eredményen alapuló finanszírozás, a teljesítményértékelés, az elsődleges munkaerőpiacon gyakorolt hatás lesz, valamint a támogatások mértékének és időtartamának, a szolgáltatásoknak a személyre szabottsága, a tranzitálás előírása, a jelenlegi akkreditációs rendszer egyszerűsítése.

A tanulmányban írottak összességében azért megnyugtató módon visszaigazolják a koncepció problémaérzékenységét, a benne meghatározott fő irányok helyességét.

Végezetül elismerésemet fejezem ki e nagy ívű tanulmány elkészítéséért, a benne érzékelhető szakmai elkötelezettségért, jobbitó szándékért.

Tatosné Takács Andrea
rehabilitációs főosztályvezető
Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal

Jegyzetek

- 1 Relatív mutató, nyilvántartott álláskereső a munkavállalási korú népesség %-ában. (Településsoros munkanélküliségi adatok. Nyilvántartott álláskereső száma és aránya az állandó lakóhelyük szerint. 2010. 07. 20-i állapot) http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_stat_telepules_adatok_2010